

Analiza Demografske ankete mrežne stranice Regionalni razvoj – javni dokumenti

Uvod

U razdoblju od 22. ožujka do 7. travnja 2018. godine u okviru aktivnosti mrežne stranice <https://regionalni.weebly.com> provedena je **Demografska anketa** s ciljem ispitivanja stavova o demografskim politikama i mjerama te drugih stavova vezanih za život u Republici Hrvatskoj koji potencijalno utječu na demografsku sliku. Popunjavanje upitnika bilo je moguće putem sustava Typeform na poveznici <https://regionalnirazvojrjrh.typeform.com/to/TBX3KP>.

Mrežna stranica Regionalni razvoj – javni dokumenti (<https://regionalni.weebly.com>) djeluje od 2015. godine kao nezavisna inicijativa koja se prvenstveno bavi prikupljanjem i objavom materijala vezanih za politiku regionalnog razvoja. Stranica djeluje bez prihoda odnosno svoje funkcioniranje temelji na volonterskom radu i korištenju besplatnih servisa¹ što omogućuje neovisnost od bilo kakvog izvora financiranja. Demografska kriza koja već neko vrijeme pogađa Republiku Hrvatsku postala je izrazito aktualna tema, praktički svakodnevno prisutna u medijima, a demografska politika na neki način dijeli karakteristike i sudbinu politike regionalnog razvoja jer su obje izrazito multidisciplinarnе odnosno preklapaju se s velikim brojem sektora. Posljedica toga je da obje navedene politike teško mogu biti uspješne dok god postoji visok stupanj odvojenosti sektora i prevladava pristup "nemiješanja" jedne institucije u teme kojima se bave druge. Zato je provedba ove ankete kao jedna od aktivnosti stranice bila logičan izbor.

Anketa je obuhvatila uže demografske teme odnosno stavove sudionika o demografskoj politici i mjerama, faktorima koji utječu na odluku o tome hoće li imati djecu, razmišljaju li o odlasku iz Hrvatske te demografskim mjerama koje bi sami uveli. Osim toga, uključila je ispitivanje stavova o dvije teme koje se često spominju kao uzroci lošeg demografskog stanja – o zapošljavanju i radnim mjestima te o državnoj i javnoj upravi. Od sudionika se, među ostalim, tražilo da daju svoj stav i o donekle provokativnim tvrdnjama koje se s vremena na vrijeme pojavljuju u javnosti odnosno na društvenim mrežama (neki od primjera su: *Plaća od 4.000 kuna je dobra plaća; Razvoj turizma kod nas u praksi često znači poticanje povremenih, nisko plaćenih poslova koje malo tko želi raditi;*

---

¹ stranica je postavljena korištenjem besplatnog računa na <https://weebly.com>, prateća Facebook stranica <https://www.facebook.com/regionalnirazvojrjrh> ne koristi dodatno plaćeno sponzoriranje objava, račun na Typeformu putem kojeg se vrši anketiranje također je besplatan

Nedostatak radne snage treba rješavati dovođenjem stranih radnika koji su spremni raditi; Poznajem ljude koji su se zaposlili u državnoj ili javnoj službi bez korištenja veze ili podmićivanja; Broj gradova i općina u Hrvatskoj bi trebao biti barem upola manji nego što je danas; Trebalo bi smanjiti ulaganja u organizacije civilnog društva čak i ako to nije u skladu s europskim i međunarodnim politikama i praksama ili Mladi su danas previše svjesni svojih prava, a premalo svojih obveza.). Naravno, svrha ankete nije bilo dokazati jesu li ove tvrdnje apsolutno točne ili ne (što nije niti moguće), već utvrditi kakav je stav sudionika prema njima jer upravo ti stavovi utječu na odluke koje donose, a time posredno i na demografsko stanje.

Istraživanje malog opsega, kao što je ova anketa, nema cilj mjeriti ozbiljnost demografskih problema niti uključuje projekcije o budućem broju stanovnika, razmjerima iseljavanja odnosno posljedicama demografske krize. Takvi su podaci i projekcije već razrađeni u drugim složenijim istraživanjima od strane iskusnih stručnjaka i dostupni su javnosti. Iako se mogu donekle razlikovati ovisno o izvoru, sve upućuju na to da su čak i najoptimističnije prognoze i dalje vrlo zabrinjavajuće. Ovom anketom naglasak se pokušava staviti na do sada manje vidljivu dimenziju odnosno njome se **pokreće razgovor o mogućim rješenjima i to izravno s građanima**. Naravno, to ne znači da određenih prijedloga za rješavanje situacije kao i komunikacije s građanima o rješenjima nije bilo i ranije, ali su oni možda ostali slabije zamijećeni od strane javnosti ili su manje predstavljeni u medijima.

Građani su danas češće nego ikad prije uključeni u stvaranje politika, prvenstveno u početnoj fazi odnosno prilikom identifikacije problema. Nerijetko se događa da takav pristup rezultira opsežnim analizama te da strateški dokumenti obuhvate velik broj izazova na terenu. Međutim kad treba osmisliti rješenja, a osobito kada dolazi do provedbe u uvjetima ograničenih financijskih, vremenskih i ljudskih resursa, rješenja za neke probleme u praksi mogu postati neefikasna ili posve izostati. Neovisno o kojoj se temi radi, građani će politiku u čijem su kreiranju sudjelovali u pravilu prihvatiti bolje nego ako osjećaju da su izostavljeni i isključeni te da im je jedina svrha biti glasač koji nekoga dovodi na vlast. Postoji još nekoliko razloga zbog kojih je izuzetno važno o demografskim rješenjima razgovarati izravno s građanima:

- **Građani su u demografsku politiku uključeni na puno osobnijoj razini** nego u neke druge politike i ona se teško može provoditi mimo njih, osobito ako je riječ o pronatalitetnoj politici. Dok je antinatalitetnu ili migracijsku politiku teoretski donekle moguće "nametnuti" građanima kroz poreze, kazne ili osvještavanje, poticati ih da imaju više djece ili da ostanu u zemlji u uvjetima slobodnog kretanja prema bogatijim odredištima puno je veći izazov.

- **Rješenja iz prošlosti kao i rješenja koja su primijenile druge države** mogu biti koristan izvor ideja, ali **ne moraju nužno biti učinkovita na drugom mjestu i u drugoj situaciji.** Uspoređivati današnje mlade s onima koji su živjeli prije sedamdeset ili sto godina nema gotovo nikakvog smisla jer su se uvjeti života drastično promijenili. Rođenje i odgoj djeteta za mladu obitelj koja je u nekim davnim vremenima živjela na malom poljoprivrednom gospodarstvu nisu predstavljali ni približno takav financijski, vremenski i organizacijski izazov kao što je to slučaj danas. O djetetu je često mogao brinuti netko od starijih članova obitelji, nije bilo rizika od gubitka radnog mjesta, velik dio suvremenih opasnosti za dijete uopće nije postojao (uključujući i one mehaničke, ali i veći broj ljudi s kojima dolaze u kontakt u većim sredinama), odgajati dijete bilo je puno jeftinije (nije bilo troškova na stvari poput jednokratnih pelena, dječjih sjedalica...), a čak su i metode nagrađivanja i kažnjavanja djeteta bile puno jednostavnije pa su tražile manji mentalni angažman roditelja. Ukratko to znači da danas mladi moraju biti spremni na puno veću razinu odgovornosti ako žele biti roditelji i da ih nema smisla prozivati jer su njihove prabake mogle odgojiti desetero djece, a oni se teško odlučuju za jedno ili dvoje. Kad se govori o rješenjima drugih država treba voditi računa o tome da izdvajanje jedne ili dvije učinkovite mjere ne mora nužno dovesti do željenog rezultata. Mjere provedene na drugom mjestu često su dio šireg konteksta odnosno niza poteza koji je teško kopirati, ali i sami građani drugih država mogu imati različite stavove, želje i potrebe.
- **Građani su sposobni ne samo govoriti o problemima, nego i prioritizirati rješenja** koja im se ponude. To rade u svakodnevnom životu, a to su pokazali i prilikom popunjavanja ove ankete. Naime sudionici su zamoljeni da na pitanja o tome što bi njih osobno motiviralo da imaju veći broj djece i koje bi mjere oni uveli odaberu tri do pet odgovora². Iako nije postojalo tehničko ograničenje da odaberu i veći broj odgovora od propisanog odnosno tehnički ga nije bilo moguće napraviti na besplatnom računom *Typeforma*, velika većina sudionika (87% odnosno 77%) potrudila se odabrati odgovarajući broj i pokazati što oni smatraju najvažnijim.

Anketa prije svega analizira mogućnosti vezane za pronatalitetnu politiku što **ne isključuje moguće kombiniranje** s imigracijskom politikom koja ovdje nije razmatrana u značajnijoj mjeri. U svakom društvu postoji dio osoba koje ne žele imati djecu, kao i osobe koje djecu žele pod bilo kojim

---

2 Uz ponuđene opcije sudionici su mogli unijeti i svoje prijedloge, odabrati odgovor da im ništa od navedenog ne odgovara ili nema utjecaj na njihovu odluku

uvjetima, a za pronatalitetnu politiku ključno je dobrim uvjetima motivirati one koji su na neki način između ove dvije krajnosti i moguće ih je potaknuti da djecu imaju nešto ranije ili da ih imaju nešto više (najčešće jedno više) nego što su planirali.

Treba istaknuti i da **pojedinačne mjere nisu zamjena za postojanje cjelovitog strateškog okvira na državnoj razini** koji bi omogućio prioritizaciju i usmjeravanje svih politika prema ciljevima koje kao zemlja želimo dostići pa bi se time izbjegle mnoge neusklađenosti, preklapanja i rasipanje resursa. Međutim, dok se takav okvir ne razradi, pojedinačne politike i mjere mogu barem donekle doprinijeti rješavanju određenih problema. Kad je konkretno demografska politika u pitanju, ona ima smisla i kao podloga drugim politikama jer ako stanovništvo ubrzano nestaje, postaje upitno za koga se uopće osmišljava strateški okvir i politike.

Sadržaj i popunjavanje upitnika

Anketni upitnik sadržavao je ukupno 23 pitanja s potpitanjima. Tematski se može podijeliti u nekoliko većih cjelina koje uključuju: osnovne informacije o sudionicima; pitanja o demografskoj politici, stavovima o roditeljstvu i iseljavanju; pitanja o zapošljavanju i kvalitetnim radnim mjestima; pitanja o javnoj/državnoj upravi i općoj društvenoj klimi; set pitanja za iseljenike (9 pitanja) te polja za unos e-maila na koji će primiti obrađene rezultate i za dodatne komentare (Tablica 1).

Tablica 1. Struktura upitnika

Tema	Redni broj pitanja	Tip pitanja
Osnovne informacije o sudionicima	1 – 9	pitanja s ponuđenim odgovorima
	10	unos broja (usvojena djeca)
Demografska politika, stavovi o roditeljstvu i iseljavanju	11a - 11s	ocjenjivanje 19 faktora
	12	pitanje s višestrukim odabirom
	13a - 13l	ocjenjivanje 12 tvrdnji
	18, 19 i 20	pitanja s višestrukim odabirom
Zapošljavanje i kvalitetna radna mjesta	14a - 14u	ocjenjivanje 21 tvrdnje
	15	pitanje s višestrukim odabirom
Javna i državna uprava te opća društvena klima	16a – 16h 17a – 17h	ocjenjivanje po 8 tvrdnji
Pitanja za iseljenike	21a - 21i	slobodan unos države, pitanja s ponuđenim odgovorima
Unos kontakt e-maila i dodatnih komentara	22 i 23	unos e-maila prostor za komentar do 1.000 znakova

Iako se broj od 23 pitanja ne čini velik, važno je napomenuti da je čak pet pitanja sadržavalo niz potpitanja odnosno popis tvrdnji koje su sudionici ocjenjivali ocjenama od 1 do 6 (značenje pojedinih faktora od *potpuno nevažan* do *jako važan*) odnosno od 1 do 5 (slaganje s pojedinim tvrdnjama od *uopće nije točno* do *potpuno točno*)³. Tako su sudionici kroz upitnik ocjenjivali 19 faktora koji utječu na njihovu odluku namjeravaju li imati (više) djece te 49 tvrdnji vezanih za različita područja. Uzmu li se u obzir ranije spomenuta pitanja unutar kojih su sudionici morali birati 3 do 5 odgovora s duže liste, općenito se može reći da je struktura upitnika relativno složena.

Prosječno vrijeme potrebno da sudionici popune upitnik bilo je 20:50 minuta što se poklapa s predviđenim trajanjem navedenim u uvodnom tekstu (dvadesetak minuta). Ukupan broj pristupa upitniku bio je 232, a ukupan broj potpunjenih i poslanih odgovora 108 što znači da je 46,6% posjeta rezultiralo ispunjenim i poslanim obrascem⁴. Zabilježen je podjednak broj sudionika koji su za popunjavanje koristili pametni telefon (58) i računala ili prijenosno računalo (50), a nije zabilježeno niti jedno popunjavanje s tableta ili nekog drugog uređaja.

Broj sudionika (njih 108) naravno nije dovoljan da bi se mogao smatrati reprezentativnim, no uzme li se u obzir da su u značajnoj mjeri obuhvaćeni obrazovani mladi ljudi koji još nemaju djecu, ali ih žele imati te da su se i ranije predstavljala istraživanja s manjim brojem sudionika, kao i da je karakter ove ankete prije svega konstruktivan, svakako je vrijedan analize i predstavljanja. Oko 30% sudionika ostavilo je svoju adresu elektroničke pošte (što je značaj udio), a oko 10% je dalo i dodatni komentar u kojem su dali svoje mišljenje o temi, obrazložili neki od odgovora, pohvalili upitnik ili uputili na nešto što bi se moglo poboljšati.

Odnos prema ekologiji

Jedan od sudionika ankete kroz svoje komentar ukazao je na nužnost *ekoloških promjena bez kojih samo posvajanje dolazi u obzir, budući da najveći ekološki otisak ostavlja stvaranje novog ljudskog bića*. Iako je riječ o pojedinačnom komentaru, zaštita okoliša ovo je jedna od važnih tema koju ima smisla prokomentirati. Zaštita okoliša kao ni potreba za zaštitom temeljnih ljudskih prava teoretski ne bi trebale biti upitne, neovisno o tome odluči li se država za pronatalitetnu ili antinatalitetnu politiku, ili čak uopće nema definiranu demografsku politiku. Međutim, među faktorima koji

---

3 Kod ocjenjivanja slaganja s pojedinim tvrdnjama odabran je neparan broj odgovora kako bi se zadržao srednji neutralan odgovor (*ni točno ni netočno*) jer sudionici ne moraju imati mišljenje i biti upoznati sa svim temama.

4 To je relativno uobičajen postotak (kod drugih upitnika provedenih u okviru ove stranice kreće se od 40 do 60%).

posredno mogu doprinijeti i boljoj demografskoj slici u budućim sličnim istraživanjima bilo bi opravdano uvrstiti i one koji se odnose na zdrav okoliš.

Politika zaštite okoliša se upravo poput demografske politike i politike regionalnog razvoja zbog svojeg interdisciplinarnog karaktera preklapa s drugim politikama i mora boriti za svoje prepoznavanje i uvažavanje, međutim:

- razumijevanje politike zaštite okoliša na daleko je višoj razini (demografska politika se na primjer često miješa sa socijalnom, a politika regionalnog razvoja s EU fondovima),
- postoji niz udruga, građanskih inicijativa i akcija koje aktivno zastupaju teme vezane za zaštitu okoliša (kojih gotovo i nema kad su u pitanju demografska ili politika regionalnog razvoja),
- zakonodavni okvir omogućuje politici zaštite okoliša lakše utjecanje na druge politike kroz dokumente poput strateške studije i procjena utjecaja, a i unutar Zakona o procjeni učinaka propisa (NN 44/17) i odgovarajuće Uredbe (NN 52/17) zaštita okoliša dobila je svoje mjesto, dok se demografski trendovi spominju tek kao točka unutar socijalnih učinaka, a učinak na ravnomjerni regionalni razvoj se, na primjer, ni ne spominje.

O broju stanovnika i ekološkom otisku svakako bi se mogle povesti ozbiljne rasprave koje daleko nadilaze analizu ovakve ankete. Nagli porast broja stanovnika i ekološki problemi s kojima se cijeli planet suočava svakako su povezani, no treba voditi računa i o činjenici da je osim porasta broja stanovnika istodobno dolazilo i do ubrzane potrošnje po stanovniku, a odnos prema prostoru bio je neodgovarajuć. Čak i ako je rast broja stanovnika glavni uzrok povećanog ekološkog otiska, kao što mnoge teorije navode, to **ne mora nužno značiti da vrijedi i obratno odnosno da smanjivanje broja stanovnika u praksi automatski ima pozitivan efekt na okoliš** (osim ako bi došlo do toga da se svjetsko stanovništvo na primjer prepolovi pa se značajno smanjen potrebe za korištenjem resursa). Unatoč usporavanju rasta broja stanovnika u mnogim razvijenim zemljama, njihov ukupni ekološki otisak i dalje raste. Hrvatska je tijekom prvih dvadesetak godina postojanja izgubila najmanje 10% svog stanovništva, ali je unatoč tome prostor pod umjetnim površinama porastao za oko 17%⁵. Iz navedenoga bi se moglo zaključiti da bi daleko više koristi za okoliš moglo biti od kvalitetnijeg odnosa prema resursima odnosno smanjivanja opterećenja po stanovniku, nego od manjeg broja stanovnika. Uz to, udio stanovništva Hrvatske u svjetskoj populaciji je zanemariv pa na široj razini teško može doći do poboljšanja zbog smanjenja broja stanovnika na ovom prostoru.

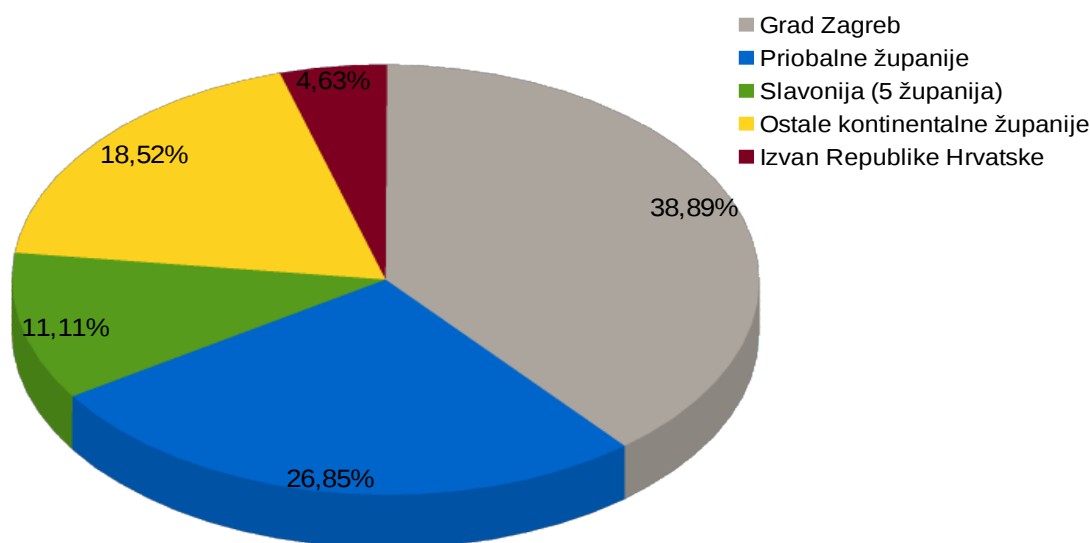
5 Odabrani pokazatelji okoliša i prirode u Hrvatskoj, 2016., Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Zagreb, 2016.

Važno je napomenuti da se u Hrvatskoj ne događa samo smanjenje broja stanovnika, nego i značajno narušavanje strukture stanovništva što u konačnici može dovesti i do nekih negativnih scenarija za okoliš. Hrvatsku prvenstveno napušta relativno mlado, obrazovano, zdravo i radno sposobno stanovništvo. Posljedično to znači da bi udio osoba koje su svjesne važnosti zaštite okoliša te koje su sposobne pomagati onima kojima je pomoć potrebna mogao biti sve manji. Ukratko, udio starijih, siromašnih i bolesnih postaje sve veći jer oni uglavnom ne odlaze na rad u inozemstvo, a sredstva dostupna za financiranje javne infrastrukture i socijalna davanja postaju sve manja zbog pada broja radno sposobnih. Ako se dogodi da država u takvim okolnostima više ne može financirati svu potrebnu infrastrukturu u pojedinim dijelovima, moglo bi doći do povećane koncentracije stanovništva u onim dijelovima u kojima se infrastruktura i dalje održava (poput većih gradova) što može biti nepovoljno. Nedostatak sredstava može rezultirati i neodgovarajućom sanacijom starijih postrojenja i infrastrukture. Jedno od rješenja kojima bi u takvoj situaciji neka buduća vlast mogla pribjeći je povećan uvoz radne snage iz drugih zemalja, a time bi se ionako poništio eventualni pozitivan efekt smanjenja broja stanovnika na okoliš. Dio doseljenih radnika (naravno ne svi) prvenstveno dolazi iz financijskih razloga s namjerom da se nakon privremenog boravka vrati u svoju domovinu pa mogu biti čak i manje odgovorni prema prostoru od domicilnog stanovništva. Također, takvi bi radnici dio zarađenih sredstava slali prema zemljama iz kojih dolaze pa bi posljedično ukupni prihodi od raznih poreza na potrošnju bili nešto niži u odnosu na situaciju u kojoj bi postojali domicilni radnici. S druge strane ako se oni koji odlaze ne zamijene novom radnom snagom, vrlo je lako zamisliti da bi pod pritiskom siromaštva i zdravstvenih problema, rješavanje ekoloških problema moglo potpuno ispasti iz fokusa, a na vlast doći političke opcije koje će stanovništvu osigurati hranu i zdravstvenu zaštitu čak i pod cijenu nekih vrlo neodgovornih odabira sa štetnim utjecajem na okoliš (poput uvoza nekih vrsta otpada iz drugih zemalja, gradnje jeftine infrastrukture neovisno o šteti za okoliš i sl.).

Uzevši u obzir da čak ni najbolja demografska (u ovom slučaju pronatalitetna) politika koju bi Hrvatska mogla provesti teško može dovesti do većeg porasta broja stanovnika, već samo ublažiti pad i poboljšati narušenu strukturu, u ovom trenutku polazimo od pretpostavke da je takva politika bolja i za okoliš od nastavljanja postojećih trendova. Ipak, svi spomenuti scenariji su hipotetski, a na stručnjacima koji se bave ovim područjem ostaje da daju svoje preciznije stručne procjene i preporuke oko broja i razmještaja stanovništva koji bi bio optimalan iz perspektive očuvanja okoliša.

Struktura ispitanika

Anketni upitnik ispunilo je ukupno 108 osoba, od čega 103 iz Hrvatske te 5 osoba iz inozemstva. Najviše sudionika očekivano dolazi iz Grada Zagreba (42 odnosno 38,89%), a slijede Primorsko-goranska i Splitsko-dalmatinska županija (po 9 odnosno 8,33% ispitanika) te Osječko-baranjska županija (8 odnosno 7,41% ispitanika). U ispunjavanju su zastupljeni sudionici iz većine hrvatskih županija⁶, ali s obzirom na to da je broj ispitanika iz pojedinih županija relativno mali, više smisla ima promatrati ispitanike prema većim prostornim cjelinama (Slika 1).

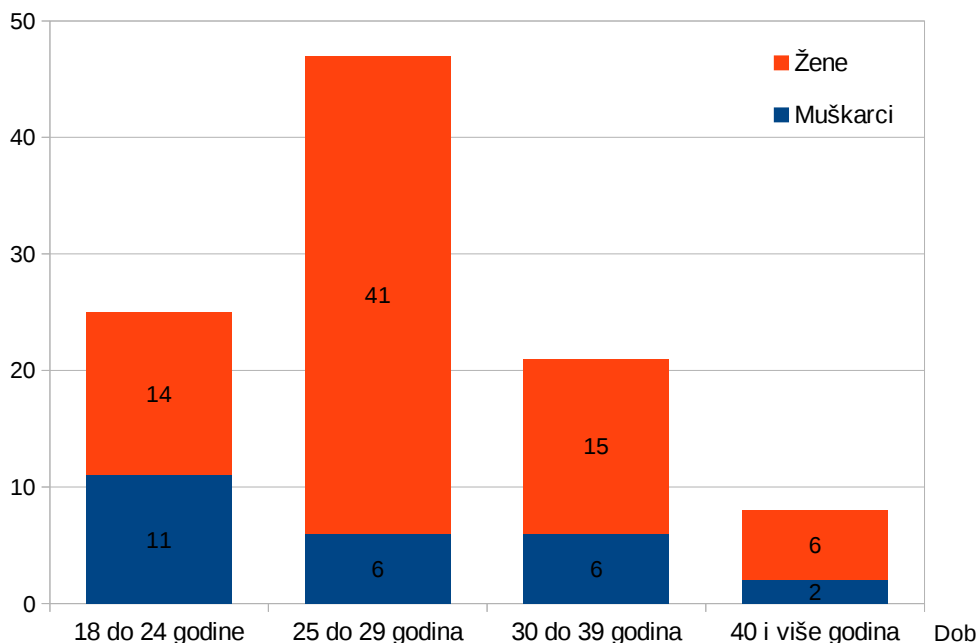
Slika 1. Struktura sudionika ankete prema mjestu stanovanja

Od sudionika iz Republike Hrvatske oko dvije trećine dolazi iz urbanih područja (70 osoba odnosno 66,67%). Gotovo 22% nije znalo odrediti pripada li općina ili grad nekome od izdvojenih područja te je odabralo odgovore *Ne znam* ili *Ne pripada niti jednoj od kategorija*. Od onih koji su označili neko područje, njih 5,71% dolazi iz brdsko-planinskih područja, 1,9% s otoka, a po 3,81% odabralo je potpomognuta područja i područja posebne državne skrbi. Zbog toga će u analizi prvenstveno promatrati razlika onih koji dolaze iz urbanih područja i ostalih.

U strukturi po **spolu** prevladale su žene pa one čine tri četvrtine ispitanika (75,25%). Gotovo 70% sudionika mlađe je od 30 godina, a zanimljivo je istaknuti da **žene mlađe od 30 godina čine 54,46%** svih sudionika (Slika 2).

⁶ osim Sisačko-moslavačke, Šibensko-kninske i Vukovarsko-srijemske

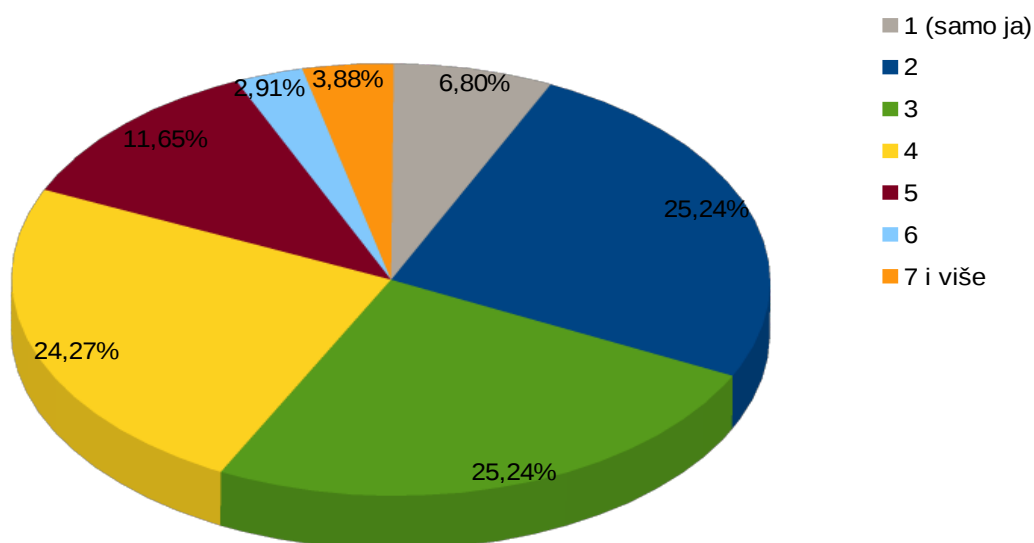

Slika 2. Broj sudionika iz Hrvatske po dobi i spolu

U pogledu **radnog statusa** 46,60% sudionika je zaposleno, još 7,77% radi povremeno, dok je 17,48% nezaposleno, a 20,39% se redovito školuje. Neki od ispitanika (njih 5,83%) upisali su da su trenutno uključeni u mjeru SOR (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa) unutar polja *Nešto drugo*. Više od polovice ispitanih završilo je diplomski studij (54,37%), a nekoliko njih (8,74%) i poslijediplomski studij. Srednju školu kao najviši stupanj obrazovanja navelo je 20,39% sudionika, ali većina njih još je uvijek u sustavu redovitog školovanja. Višu školu ili preddiplomski studij kao najvišu završenu razinu odabralo je 16,50% sudionika.

Broj članova kućanstva u kojima žive sudionici ankete u pravilu je između 2 i 4 te prosječan broj članova kućanstva sudionika iz Republike Hrvatske iznosi 3,37 (Slika 3). Informaciju o **prosječnim mjesečnim prihodima kućanstva** dalo je 98 sudionika iz Republike Hrvatske. Kao što pokazuje Tablica 2 sudionici dolaze iz kućanstava s vrlo raznolikom razinom prihoda pa se tako uključilo nekoliko njih s manje od 500 kuna prihoda po članu, ali i desetak osoba s procijenjenim prihodima većim od 5.000 kuna po članu. Iako treba napomenuti da neki možda i nemaju potpunu informaciju o svim prihodima kućanstva u kojem žive, temeljem podataka koje su dali sudionici prosječni prihodi po članu kućanstva za sudionike iz Hrvatske procijenjeni su na **2.594,72 kune**. Od pet sudionika iz inozemstva jedan nije dao podatak o prihodima, a ostali uglavnom imaju značajno više prihode od prosjeka u Hrvatskoj, međutim treba uzeti u obzir da ih čak dvoje od ukupno pet živi samo te da bi određeni troškovi (poput stanovanja) u drugoj zemlji mogli biti značajno viši.

Slika 3. Broj članova kućanstva sudionika ankete iz Hrvatske

Tablica 2. Broj članova i prihodi kućanstva sudionika ankete iz Hrvatske

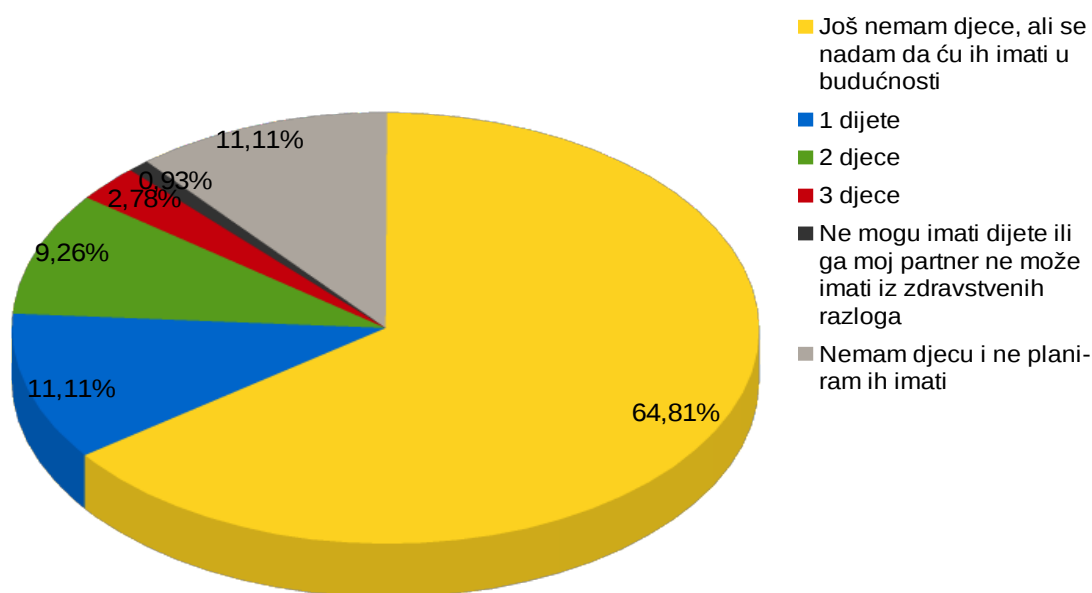
Ukupni prihodi i broj članova kućanstva	1 odnosno samo ja	2	3	4	5	6	7 i više
Do 2.000 kuna					1		
2.000 – 3.000 kuna	3	2			1	1	1
3.000 – 4.000 kuna	1	2	2	3			
4.000 – 6.000 kuna	1	8	7	1	3		
6.000 – 8.000 kuna		1	5	2	3	1	1
8.000 – 10.000 kuna	2	9	3	6			
10.000 -12.000 kuna		1	2	5			
12.000 – 14.000 kuna			2	1	3		1
14.000 – 16.000 kuna		1	1	3	1		
16.000 – 20.000 kuna			1				1
Više od 20.000 kuna		2	2		1		
Ukupno	7	26	25	23	12	2	3

Uzimajući u obzir da postoje svojevrsni fiksni troškovi svakog kućanstva (koji imaju osobe koje žive same jednako kao i osobe koje žive u višečlanim kućanstvima), svima koji su dali podatak o prihodima od procijenjenih mjesečnih prihoda oduzeto je 2.500 kuna minimalnih fiksnih troškova⁷ te je nakon toga napravljena podjela sudionike u dvije skupine – one kojima bez tih fiksnih troškova

⁷ Vrijednost je odabrana kao procijenjena vrijednost najma vrlo malog stana s režijama ili zajedničkog korištenja većeg stana (također s dijelom režija). U praksi može značajno varirati.

ostaje više od 2.000 kuna po članu obitelji (42 osobe iz Hrvatske) te one kojima ostaje manje od toga (56 osoba iz Hrvatske). Ova se podjela u analizi koristi povremeno da bi se utvrdilo postoje li razlike u stavovima između osoba s nešto višim i nižim prihodima po članu kućanstva, uz napomenu da one s višim prihodima nikako ne treba smatrati bogatima jer je granica postavljena relativno nisko kako se uzorak ne bi sveo na svega par sudionika.

Najveći udio među sudionicima imaju osobe koje još nemaju djecu (Slika 4, prikazani svi sudionici – ako bi se u obzir uzeli samo oni iz Hrvatske udio osoba koje još nemaju djecu, ali ih žele imati je čak i nešto veći odnosno 66,99%). Dva sudionika imaju po jedno usvojeno dijete.

Slika 4. Broj biološke djece (svi sudionici)

Vrijedi napomenuti da je među sudionicima koji već imaju djecu (njih **27 ukupno** odnosno **25 u Hrvatskoj** računajući i one koji imaju biološku i one koji su ih usvojili) samo četvero navelo da ne želi imati više djece ni pod kojim uvjetima. Ukupno, uzimajući u obzir one koji još nemaju djecu, a žele ih imati te one koji ih već imaju, ali nisu potpuno odustali od mogućnosti da ih imaju i više, može se zaključiti da bi **oko 85% sudionika ankete željeli (ponovo) postati roditelji**. Ovaj je podatak izuzetno važan jer u svakom društvu postoje pojedinci koji žele djecu ni pod kojim uvjetima te nema osobitog smisla osmišljavati demografske mjere za njih. Općenito, polazi se od pretpostavke da demografske mjere najbolji učinak imaju ako se usmjere na osobe koje žele djecu, ali ih nisu spremne imati pod bilo kojim uvjetima (za one koji ih žele pod bilo kojim uvjetima mjere možda i nisu nužno potrebne).

Demografska politika, stavovi o roditeljstvu i iseljavanju

Jedan od najvećih izazova u kreiranju demografske politike i odgovarajućih mjera je velik broj faktora koji utječu na odluku želi li netko postati roditelj. U ovoj anketi sudionicima je ponuđeno 19 takvih faktora, a mogli su ih ocijeniti od 1 do 6 ovisno o tome u kojoj mjeri utječu na njihovu odluku o tome da imaju djecu ili da imaju veći broj djece. Naglašeno je da se pri ocjenjivanju zadrže na značenju faktora baš za tu odluku, a ne na općenit značaj tog faktora u životu te da ocjene tumače kao: *1 – potpuno nevažan, 2 – uglavnom nevažan, 3 – donekle nevažan, 4 – donekle važan, 5 – uglavnom važan i 6 – jako važan*. Ukupan raspon koji je pojedini faktor mogao dobiti je od 1,00 do 6,00 (srednja ocjena 3,50), a konačne ocjene su za potrebe ove analize podijeljene u četiri grupe (Tablica 3)⁸.

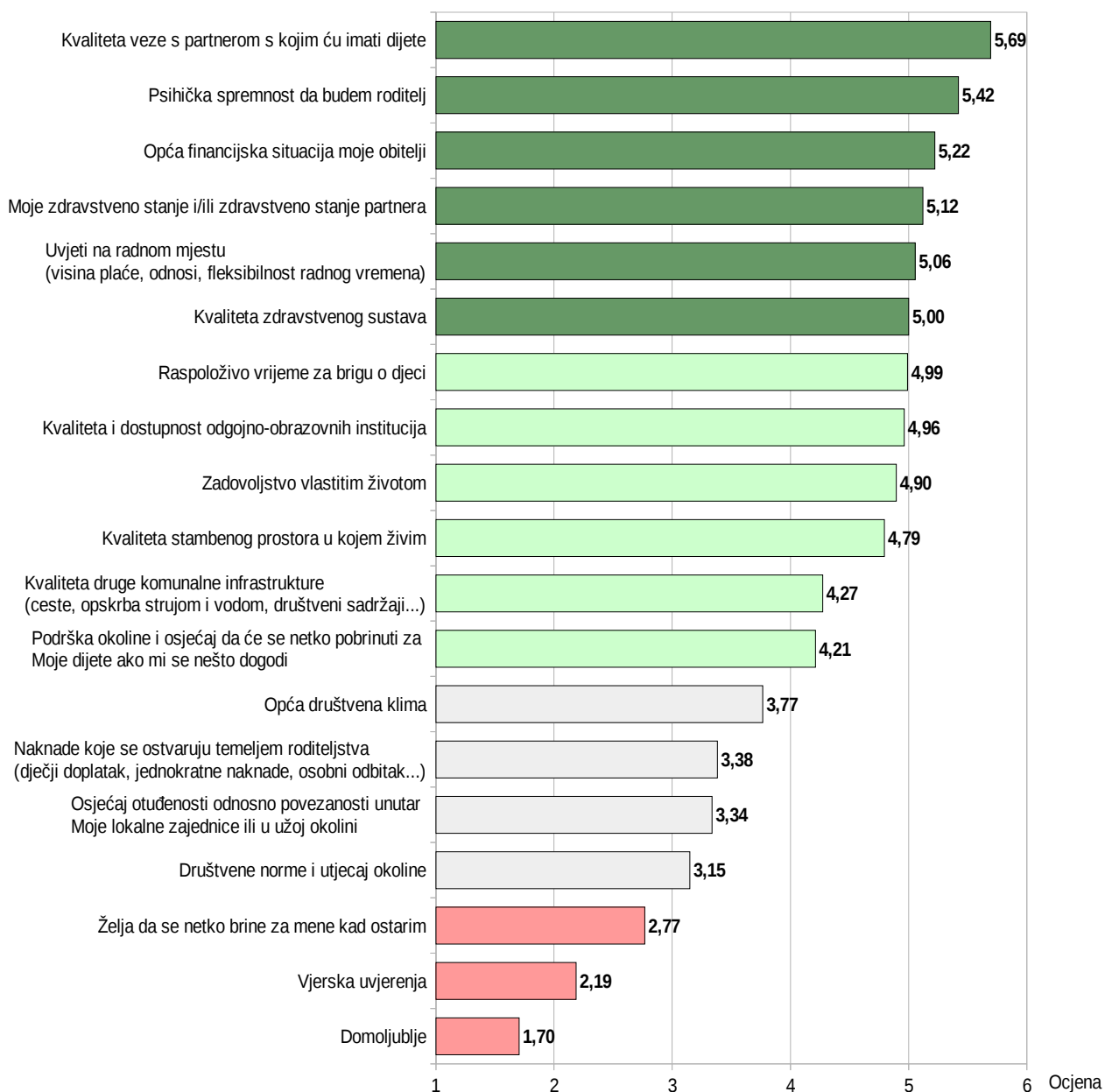
Tablica 3. Klasifikacija faktora temeljem ocjena sudionika od 1 do 6

Raspon ocjena	Opis
1,00 – 2,99	Relativno nevažni faktori
3,00 – 3,99	Ni važni ni nevažni
4,00 – 4,99	Važni faktori
5,00 – 6,00	Jako važni faktori

Treba uzeti u obzir da se ovdje, kao i obično u istraživanjima, promatraju prosječne ocjene što ne isključuje mogućnost da pojedinac ima drugačiji sustav vrijednosti odnosno nekim faktorima koji su u prosjeku nisko rangirani sam pridaje vrlo veliku važnost. Isto tako, svaki izraživač ovakvog upitnika vjerojatno bi napravio donekle različitu listu faktora, a kao što je ranije spomenuto faktori poput zaštite okoliša ili ljudskih prava nisu uključeni na listu.

Prosječna ocjena koju su ispitanici dodijelili svim faktorima je **4,21** što pokazuje da **većinu faktora smatraju važnima**. Najčešća ocjena koju su dodjeljivali je maksimalna (6) koja je dodijeljena u 28,16% slučajeva, a druga najčešća ocjena je 5. Ocjena 1 sa značenjem *potpuno nevažan* dodijeljena je u 11,83% slučajeva. Gotovo svi faktori dobili su ocjene u rasponu od najviše do najniže, a postoje samo tri faktora kojima niti jedan sudionik nije dao ocjenu 1, već je minimalna ocjena 2 (*Zadovoljstvo vlastitim životom, Uvjeti na radnom mjestu i Kvaliteta stambenog prostora*). S druge strane gotovo svi faktori su od strane ponekog ispitanika ocjenjeni kao jako važni, a jedini koji nije dobio niti jednu maksimalnu ocjenu je *Domoljublje*.

⁸ Prva grupa faktora mogla bi se razdvojiti u dvije, ali s obzirom na to da se u nju prema ocjena sudionika svrstalo tek nekoliko faktora predstavljena je kao jedna grupa.

Slika 5. Utjecaj pojedinih faktora na osobnu odluku sudionika o roditeljstvu

Jasno je da država na dio ovih faktora ima samo indirektan utjecaj. Na kvalitetu međuljudskih odnosa, psihičku spremnost da netko postane roditelj ili osjećaj zadovoljstva vlastitim životom može se donekle utjecati kroz obrazovanje i druge sustave te gradeći kvalitetnije odnose u društvu općenito, ali utjecaj koji država ovdje može imati puno je neizvjesniji. Neki visoko ocjenjeni faktori poput opće financijske situacije (5,22) kombinacija su osobnih okolnosti i onoga na što država može utjecati, dok na postavljanje pravila o uvjetima na radnim mjestima (5,06), zdravstveni sustav (5,00), dostupnost odgojno-obrazovnih institucija (4,96) ili kvalitetne infrastrukture (4,27), država odnosno različite razine vlasti imaju puno izravniji učinak (Slika 5).

Tablica 4. Ocjene koje su faktorima dale različite skupine sudionika

	Svi	Najč šća ocjena (mod)	Izvan urban područ ja RH	U urbani m područ jima	Prio baln e župa nije	Slav onsk e župa nije	Muš karci u RH	S višim priho dima u RH	Stari ji od 30 u RH	Već imaju djecu u RH
<i>Broj sudionika</i>	108	108	33	70	29	12	25	42	17	25
Kvaliteta veze s partnerom s kojim ću imati dijete	5,69	6	5,64	5,70	5,52	5,67	5,60	5,64	5,64	5,88
Psihička spremnost da budem roditelj	5,42	6	5,22	5,47	5,03	5,67	5,00	5,26	5,39	5,24
Opća financijska situacija moje obitelji	5,22	6	5,18	5,33	5,03	5,42	5,12	5,10	5,27	5,16
Moje zdravstveno stanje i/ili zdravstveno stanje partnera	5,12	6	5,13	5,13	5,07	4,91	5,04	5,02	5,06	5,08
Uvjeti na radnom mjestu (visina plaće, odnosi na radnom mjestu, fleksibilnost radnog vremena)	5,06	5	4,94	5,13	5,07	5,17	4,92	5,00	5,10	5,00
Kvaliteta zdravstvenog sustava	5,00	6	4,67	5,10	4,86	5,25	4,60	4,76	4,89	5,08
Raspoloživo vrijeme za brigu o djeci	4,99	5	5,06	4,94	4,90	4,50	4,83	4,88	4,96	4,88
Kvaliteta i dostupnost odgojno-obrazovnih institucija	4,96	5	4,78	4,99	4,68	5,33	4,68	4,85	4,87	5,00
Zadovoljstvo vlastitim životom	4,90	6	4,55	5,03	4,93	4,67	4,88	4,78	4,77	5,13
Kvaliteta stambenog prostora u kojem živim	4,79	5	4,56	4,93	4,55	4,55	4,80	4,64	4,80	4,79
Kvaliteta druge komunalne infrastrukture (ceste, opskrba strujom i vodom, društveni sadržaji...)	4,27	5	4,31	4,25	4,25	4,83	4,04	3,98	4,21	4,21
Podrška okoline i osjećaj da će se netko pobrinuti za moje dijete ako mi se nešto dogodi	4,21	5	4,09	4,23	4,17	4,00	4,20	3,86	4,21	3,96
Opća društvena klima	3,77	3	3,50	3,84	3,90	3,55	3,88	3,50	3,75	3,40
Naknade koje se ostvaruju temeljem roditeljstva (dječji doplatak, jednokratne naknade od strane države, županije, grada ili općine, osobni odbitak...)	3,38	4	3,25	3,49	3,41	3,64	3,08	3,21	3,46	3,04
Osjećaj otuđenosti odnosno povezanosti unutar moje lokalne zajednice ili u užoj okolini	3,34	3	3,34	3,33	3,34	3,64	3,52	3,19	3,33	3,46
Društvene norme i utjecaj okoline	3,15	4	3,18	3,25	3,17	3,00	3,24	2,95	3,26	2,42
Želja da se netko brine za mene kad ostarim	2,77	1	2,73	2,81	3,00	2,83	2,96	2,69	2,90	2,08
Vjerska uvjerenja	2,19	1	2,63	1,94	2,89	2,00	1,92	1,83	2,30	1,64
Domoljublje	1,70	1	2,06	1,56	2,07	2,08	1,76	1,52	1,79	1,48

Osobito je zanimljivo što su faktori prema svojem rangu gotovo jednako poredani neovisno o tome koja se skupina analizira što je kod malih uzoraka relativno rijetko i pokazuje da unatoč **raznolikoj**

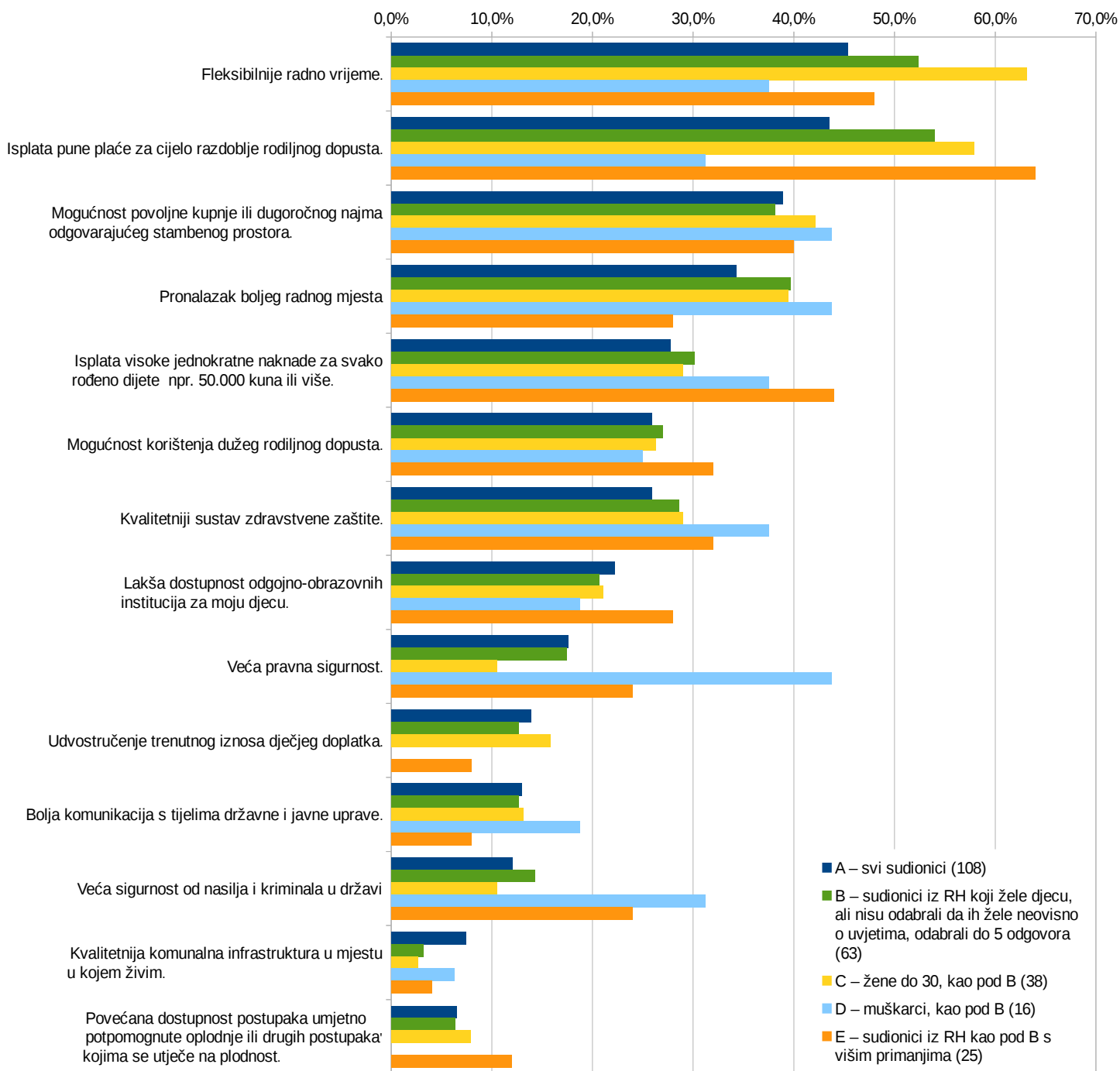
strukturi ispitanika o ovim faktorima razmišljaju slično (Tablica 4). **Kvaliteta veze s partnerom** rangirana je kao **najvažniji** faktor u svim skupinama sudionika, a pet najvažnijih faktora pojavljuju se uvijek na sličnim pozicijama. Osobe koje stanuju izvan urbanih područja kao i muškarci bodovali su *Kvalitetu zdravstvenog sustava* kao manje važnu (8. odnosno 10. mjesto u odnosu na 6. mjesto koje ima u prosjeku). *Raspoloživo vrijeme za brigu o djeci* nešto je manje važno sudionicima iz slavonskih županija, no zato su Slavonci kao nešto važnije u odnosu na prosjek odabrali *Kvalitetu i dostupnost odgojno-obrazovnih institucija* te *Kvalitetu druge komunalne infrastrukture*.

Osobe iz kućanstava s nešto višim prihodima u pravilu su davale niže ocjene svim faktorima, a najveća razlika je vidi se kod *Vjerskih uvjerenja*, *Kvalitete komunalne infrastrukture* te *Opće društvene klime*. Sudionici koji već imaju djecu davali su niže ocjene *Društvenim normama i utjecaju okoline*, *Želji da se netko brine za njih kad ostare*, *Vjerskim uvjerenjima*, *Općoj društvenoj klimi* te *Naknadama koje ostvaruju temeljem roditeljstva*, ali razlika nije takva da utječe na njihov rang u ukupnom poretku.

Zanimljivo je istaknuti da se ***Naknade koje se ostvaruju temeljem roditeljstva*** nalaze **tek na 14. mjestu** odnosno da je ispitanicima za odluku o roditeljstvu **puno važniji kvalitetan zdravstveni sustav, kvalitetne i dostupne odgojno-obrazovne institucije, kao i kvalitetan stambeni prostor, a osobito financijski uvjeti odnosno odgovarajući uvjeti na radnom mjestu i raspoloživo vrijeme za brigu o djeci.**

Vjerska uvjerenja i *Domoljublje* kao faktori našli su se na posljednjim mjestima. Nešto su važniji sudionicima koji žive izvan urbanih sredina te u priobalnim županijama, ali sve skupine rangirale su ih na zadnja dva mjesta s time da su Slavonci jedini koji su više ocjene dali *Domoljublju* nego *Vjerskim uvjerenjima*.

Na pitanje (broj 12.) ***Što od navedenoga bi Vas potaklo da imate još jedno dijete ili da uopće imate dijete ako ga još nemate?*** sudionici su trebali odabrati tri do pet odgovora, a ponuđena im je i mogućnost odabira opcije da žele djecu neovisno o ovim odgovorima kao i da ih uopće ne žele. Od sudionika se tražilo da odaberu do pet odgovora pa je i broj ponuđenih opcija morao biti ograničen. Zato im je ponuđeno 14 prijedloga, a ostavljena je mogućnost da sami unesu jedan dodatni odgovor (Slika 6).

Slika 6. Udio sudionika koji je odabrao element kao nešto što bi ih potaknulo da se odluče na (još jedno) dijete (poredani prema ukupnom odabiru svih sudionika)

Zanimljivo je da su i ovdje odgovori sudionika vrlo slični neovisno o tome koja se grupa sudionika odabere. **Fleksibilnije radno vrijeme** te **Isplata pune plaće za vrijeme cijelog roditeljnog/roditeljskog dopusta**⁹ (naravno, uz moguće ograničenje za vrlo visoke plaće) pojavljuju

9 U ovoj su anketi termini roditeljni, roditeljski i posvojiteljski dopust korišteni kao sinonimi jer je uočeno da većina ljudi kolokvijalno ne zna razliku među njima, a unošenje tumačenja ili provjera znaju li razliku dodatnim pitanjem bi pretjerano opteretilo anketu.

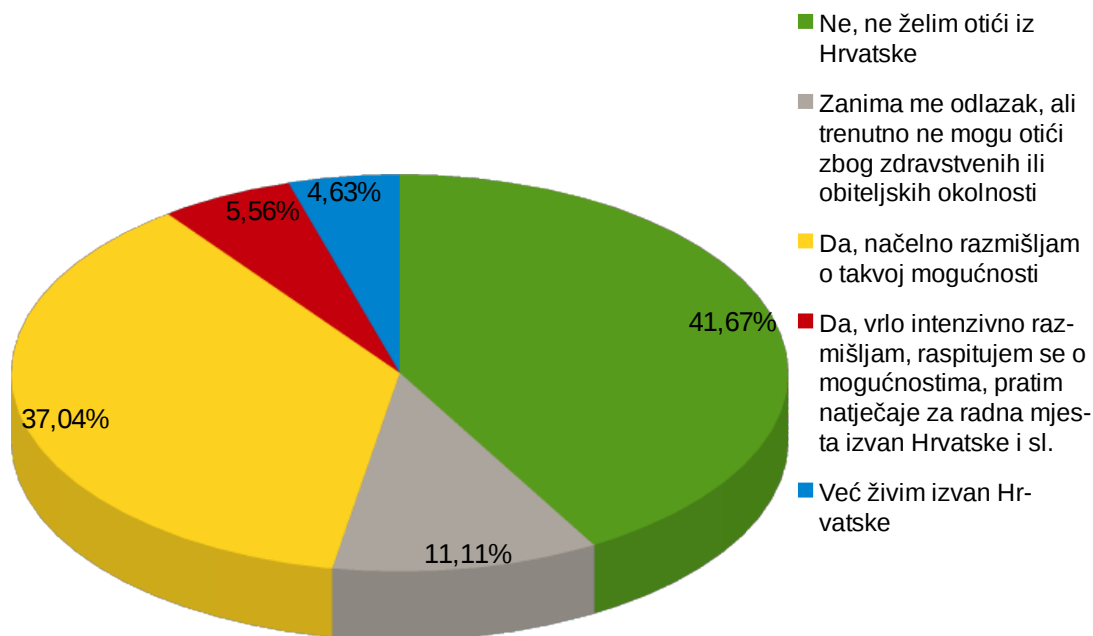
se kao dva najčešće odabrana odgovora neovisno o tome uzmu li se u obzir svi odgovori ili se isključe oni iz inozemstva te oni koji su odabrali više od pet odgovora ili oni s višim primanjima.

Na listi zatim slijede **Mogućnost povoljne kupnje ili dugoročnog najma odgovarajućeg stambenog prostora** te **Pronalazak boljeg radnog mjesta** (ovaj odgovor je nešto manje zastupljen kod kućanstava s višim primanjima). Među prvih pet odgovora plasirala se također **Isplata visoke jednokratne naknade za svako rođeno dijete (npr. 50.000 kuna ili više)** koja se čak penje na treće mjesto kod osoba iz kućanstava s višim primanjima. Može se pretpostaviti da takva kućanstva teže ostvaruju pravo na dječji doplatk ili su slijedom navike razvila nešto veće financijske potrebe. Među odgovorima koje je redovito biralo više od četvrtine ispitanika iz različitih skupina su još i **Kvalitetniji sustav zdravstvene zaštite** te **Mogućnost korištenja dužeg rodiljnog dopusta** (odgovor koji su logično u nešto manjoj mjeri birali pripadnici muške populacije). Muškarci su u puno većoj mjeri birali odgovor **Veća pravna sigurnost** te on kod njih čak dijeli prvo mjesto, ali kako je ukupno obuhvaćen broj ispitanika unutar skupine relativno mali takav zaključak treba uzeti s oprezom.

Među odgovorima koje su unijeli sami sudionici dva su se odnosila na radno mjesto (pronalazak radnog mjesta odnosno sigurno radno mjesto), jedan na dostupnost i potporu obitelji ("bakaservis"), jedan na poštivanje ljudskih prava, omogućavanje posvajanja svim vrstama obitelji i ekološke promjene, a jedna sudionica je napomenula da zbog dob i kompliciranog sustava vjerojatno neće posvojiti još jedno dijete.

Općenito **faktori koje su sudionici ankete rangirali kao najvažnije za poticanje na roditeljstvo mogu se grupirati unutar četiri osnovne teme: (1) odgovarajuća radna mjesta, (2) odgovarajući uvjeti stanovanja, (3) rodiljni dopust i eventualna jednokratna naknada te (4) kvalitetan i dostupan zdravstveni i odgojno-obrazovni sustav.** Ovom prilikom se nije ulazilo u izvor financiranja (koji u nekim slučajevima može biti i kombiniran) ili trošak pojedinog prijedloga što predstavlja važne faktore u donošenju konačnih odluka o mjerama, nego se pokušala stvoriti okvirna slika o prioritetima.

Sudionici su osim na pitanja o roditeljstvu, trebali dati i **mišljenje o odlasku iz Hrvatske** (pitanje 19 – *Razmišljate li trenutno o odlasku iz Hrvatske?*). Broj onih koji o odlasku razmišljaju i onih koji nemaju namjeru otići kod sudionika ankete je podjednak. Donekle se utješnim može smatrati što većina sudionika o odlasku razmišlja samo načelno, a **tek 5,56% razmišlja intenzivno**, raspituje se o mogućnostima odnosno prati natječaje u inozemstvu (Slika 7).

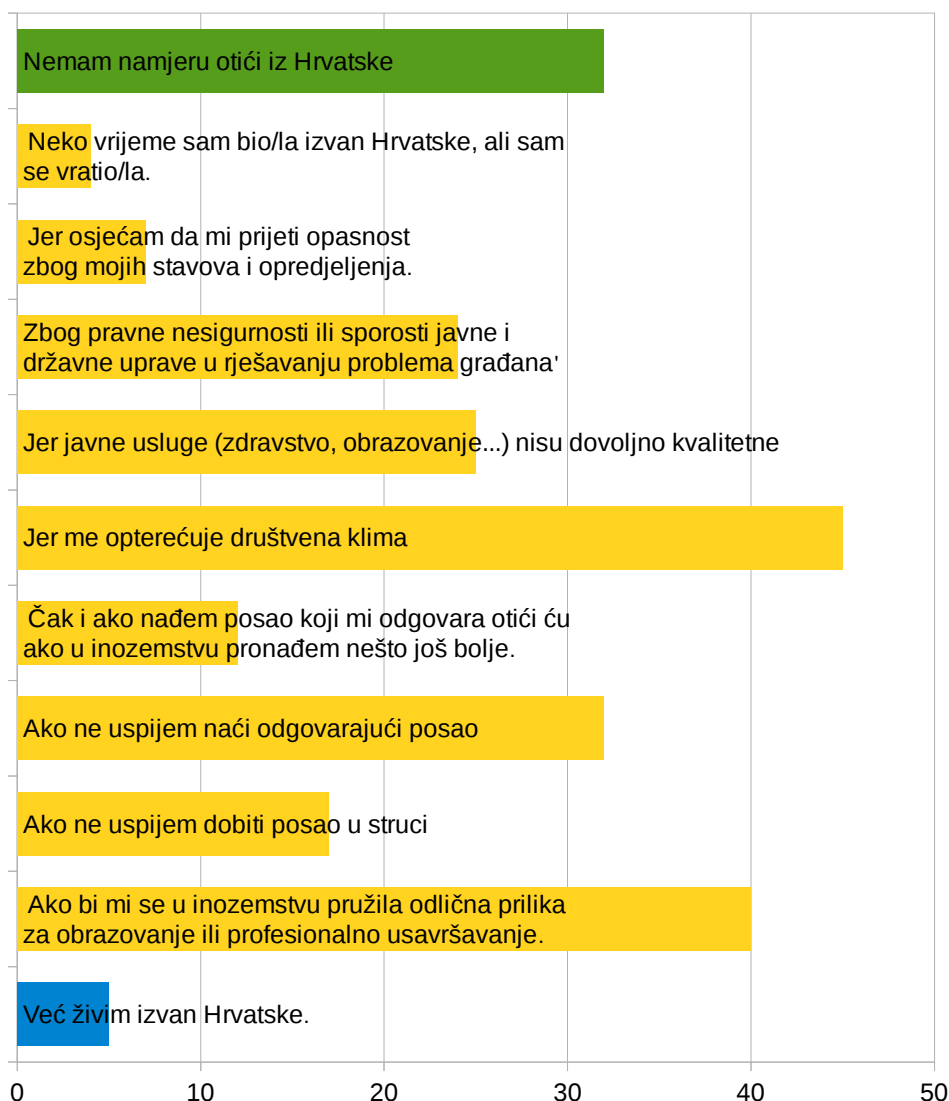
Slika 7. Sudionici prema odgovoru na pitanje: "Razmišljate li trenutno o odlasku iz Hrvatske?"

Među onima koji vrlo intenzivno razmišljaju o odlasku uglavnom su mlađi nezaposleni sudionici, a među starijima od 30, zaposlenima i onima koji žive u kućanstvima s višim prihodima niti jedan sudionik nije odabrao tu opciju. Oni koji već imaju djecu, stariji su od 30 ili zaposleni češće su birali opciju *Zanima me odlazak, ali trenutno ne mogu otići zbog zdravstvenih ili obiteljskih okolnosti* što također treba uzeti s oprezom jer se takve okolnosti mogu promijeniti. (Tablica 5)

Tablica 5. Odgovori na pitanje "Razmišljate li trenutno o odlasku iz Hrvatske?"

	Svi u RH	U urbani m područj ima RH	Već imaju djecu u RH	Muškarci u RH	S višim prihodi ma u RH	Zaposle ni u RH	Stariji od 30 u RH
<i>Broj sudionika</i>	103	70	25	25	42	48	17
Ne, ne želim otići iz Hrvatske	43,69%	41,43%	40,00%	56,00%	47,62%	39,58%	41,18%
Zanima me odlazak, ali trenutno ne mogu otići zbog zdravstvenih ili obiteljskih okolnosti	11,65%	11,43%	28,00%	0,00%	9,52%	20,83%	29,41%
Da, načelno razmišljam o takvoj mogućnosti	38,83%	41,43%	28,00%	36,00%	42,86%	39,58%	29,41%
Da, vrlo intenzivno razmišljam, raspitujem se o mogućnostima, pratim natječaje za radna mjesta izvan Hrvatske i sl.	5,83%	5,71%	4,00%	8,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Nastavno na ovo pitanje sudionici su u sljedećem pitanju mogli odabrati razloge zbog kojih žele otići, a bilo je moguće odabrati više razloga (Slika 8). Među onima koji su unutar ovog pitanja odabrali odgovor *Nemam namjeru otići iz Hrvatske* njih je četvero ipak je je istodobno odabralo i *Ako ne uspijem pronaći odgovarajući posao*, a jedan je takav sudionik označio da bi otišao ako bi mu se pružila odlična prilika za profesionalno usavršavanje. Dio sudionika koji su na prethodno pitanje odgovorili da ne žele otići iz Hrvatske unutar ovog pitanja dali su odgovore zbog čega bi ipak mogli otići. Tako je otprilike četvrtina onih koji ne žele otići, odabralo da bi otišli *Ako ne uspiju pronaći odgovarajući posao*, a nešto manji broj njih bi otišao ako bi im se pružila prilika za obrazovanje ili zato jer ih opterećuje društvena klima, zbog pravne nesigurnosti i sporosti državne/javne uprave te nekvalitetnih javnih usluga. Iz toga proizlazi da **(ne)mogućnost pronalaska odgovarajućeg zaposlenja igra ključnu ulogu kod onih koji inače ne žele otići.**

Slika 8. Razlozi zašto razmišljaju o odlasku iz Hrvatske

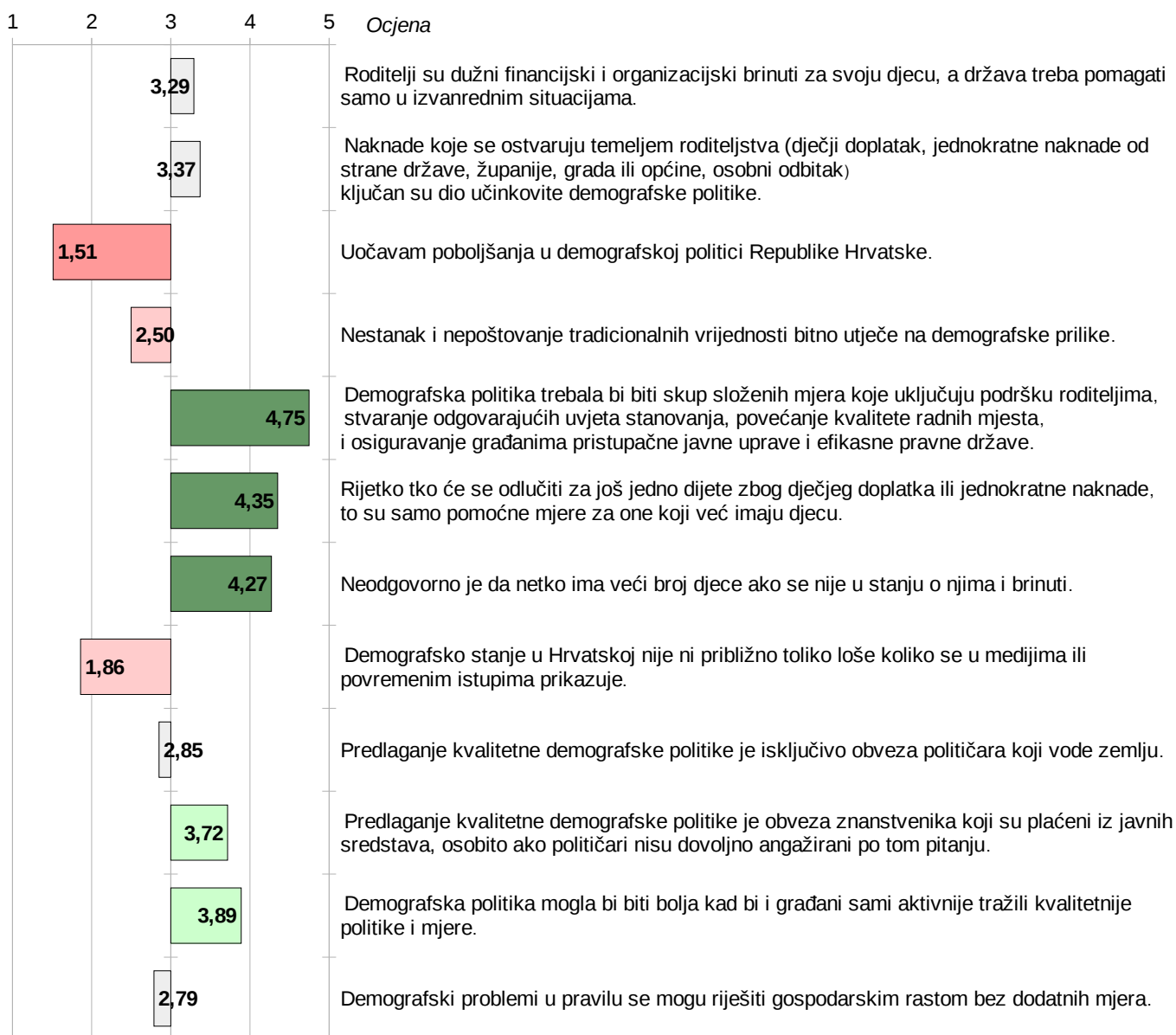
Ako u obzir uzmu svi sudionici neovisno o tome žele li ostati ili namjeravaju otići, **43,69%** onih koji žive u Hrvatskoj kao razlog za odlazak odabrali su **društvenu klimu**. Drugi najvažniji razlog (38,83%) su **prilike za obrazovanje i usavršavanje** što nije negativno jer se pojedinci koji u inozemstvo odlaze zbog tog razloga često mogu i vratiti. **Nemogućnost pronalaska odgovarajućeg posla** motivira na odlazak 31,07% sudionika, slijedi **nedovoljna kvaliteta javnih usluga** (24,27%) te **pravna nesigurnost i sporost javne/državne uprave** (23,30%). Broj onih koji bi otišli *ako ne dobiju posao u struci*, onih koji bi otišli čak i *ako dobiju odgovarajući posao pa nakon toga bolju ponudu iz inozemstva* te sudionika koji *osjećaju da im prijete opasnost zbog stavova i opredjeljenja* značajno je manji. Treba napomenuti da su sudionici i ovdje uspješno prioritizirali svoje odgovore iako pitanje to nije izričito tražilo pa niti jedan od njih nije odabrao svih 8 razloga za odlazak, samo dvoje ih je odabralo po 7 (sve osim da im prijete opasnost zbog stavova i opredjeljenja), a tek jedan sudionik odabrao je ukupno 6 odgovora. I kod nezaposlenih osoba, kao i kod onih koje imaju djecu *društvena klima* i *prilika za usavršavanje* bili su najčešće odabrani odgovori, a nezaposlene osobe su češće kao razlog navodile i *nemogućnost dobivanja odgovarajućeg posla* ili *posla u struci*.

Dio upitnika sastojao se od tvrdnji s kojima su sudionici trebali ocijeniti svoje slaganje na ljestvici od 1 do 5 uz značenje: 1 – *uopće nije točno*, 2 – *uglavnom nije točno*, 3 – *ni točno ni netočno*, 4 – *uglavnom točno*, 5 – *potpuno točno*. Tablica 6 pokazuje na koji način se tumače pojedine vrijednosti za potrebe ove analize. Na grafikonima će se vrijednosti biti prikazano stupčasto s bazom na prosječnoj vrijednosti 3,00.

Tablica 6. Klasifikacija razine slaganja s tvrdnjama temeljem ocjena sudionika od 1 do 5

Raspon ocjena	Opis
1,00 – 1,79	Izrazito neslaganje
1,80 – 2,59	Pretežno neslaganje
2,60 – 3,39	Neutralno
3,40 – 4,19	Pretežno slaganje
4,20 – 5,00	Izrazito slaganje

Među 12 *tvrdnji o demografskom stanju, mjerama i politici* našle su se one s kojima su se sudionici složili u velikoj mjeri kao i one prema kojima su pokazali izrazito neslaganje (Slika 9).

Slika 9. Stavovi o demografskom stanju, politici i mjerama

Velika većina sudionika složila s tvrdnjom *Neodgovorno je da netko ima veći broj djece ako se nije u stanju o njima i brinuti* što upućuje na **visoku razinu odgovornosti koju ljudi danas osjećaju prema odluci o roditeljstvu** spomenutu i u uvodnom dijelu analize. Međutim bili su puno suzdržaniji odnosno neutralni kad je u pitanju tvrdnja *Roditelji su dužni financijski i organizacijski brinuti za svoju djecu, a država treba pomagati samo u izvanrednim situacijama*.

Demografsko stanje smatraju ozbiljnim te se nisu složili s tvrdnjom da ono nije toliko loše koliko se povremeno prikazuje. Smatraju da nestanak tradicionalnih vrijednosti nema bitan utjecaj na njega. Oko mogućnosti da se demografsko stanje samo po sebi riješi gospodarskim rastom ostali su

neutralni, ali su pokazali nešto više neslaganja nego slaganja što bi moglo značiti da mnogi razumiju kako veza između gospodarskog rasta i demografije postoji, ali je puno složenija nego se na prvi pogled čini jer se efekti gospodarskog rasta ne moraju se uvijek učinkovito prelijevati i na (cjelokupno) stanovništvo štoviše mogu rezultirati i daljnjem raslojavanjem.

S tvrdnjom ***Uočavam poboljšanja u demografskoj politici Republike Hrvatske***, koja je namjerno sročena kao pozitivna, sudionici su pokazali **izrazito neslaganje**. Ova je tvrdnja s prosječnom ocjenom **1,51** te ukupno 62% sudionika koji su odabrali odgovor *1 – uopće nije točno*, najlošije ocjenjena tvrdnja u cijelom upitniku. Istodobno su pokazali **izrazito slaganje** s tvrdnjom ***Demografska politika trebala bi biti skup složenih mjera koje uključuju podršku roditeljima, stvaranje odgovarajućih uvjeta stanovanja, povećanje kvalitete radnih mjesta i osiguravanje građanima pristupačne javne uprave i efikasne pravne države*** (prosječna ocjena tvrdnje 4,75, uz 78% sudionika koji su odabrali ocjenu 5, a još 20% njih ocjenu 4). Vezano za *naknade* koje se isplaćuju temeljem roditeljstva, sudionici su ostali relativno neutralni po pitanju treba li ih smatrati *ključnim dijelom demografske politike* (prosječna ocjena 3,37), štoviše pokazali su **izrazito slaganje** s tvrdnjom: *Rijetko tko će se odlučiti za još jedno dijete zbog dječjeg doplatka ili jednokratne naknade, to su samo pomoćne mjere za one koji već imaju djecu* (prosječna ocjena 4,35, a ukupno 56% sudionika je odabralo odgovor *5 – potpuno točno*). Iz navedenoga se može zaključiti da sudionici ankete **dobru demografsku politiku vide kao puno širu od one koja se provodi, a postojeće naknade ne smatraju poticajnim za donošenje odluke o roditeljstvu.**

Odgovornost za kvalitetnu demografsku politiku ipak **ne vide samo na političarima** pa su tvrdnju *Predlaganje kvalitetne demografske politike je isključivo obveza političara koji vode zemlju* uglavnom ocijenili kao neutralnu. Pokazali su pretežno slaganje s tvrdnjom da je *predlaganje kvalitetne demografske politike obveza i znanstvenika plaćenih iz javnih sredstava* te da bi *demografska politika bila bolja kad bi i sami građani aktivnije tražili poboljšanja*. Navedeno upućuje na to da sudionici ankete **očekuju više konkretnih prijedloga i aktivnosti i od znanstvenika i od samih građana.**

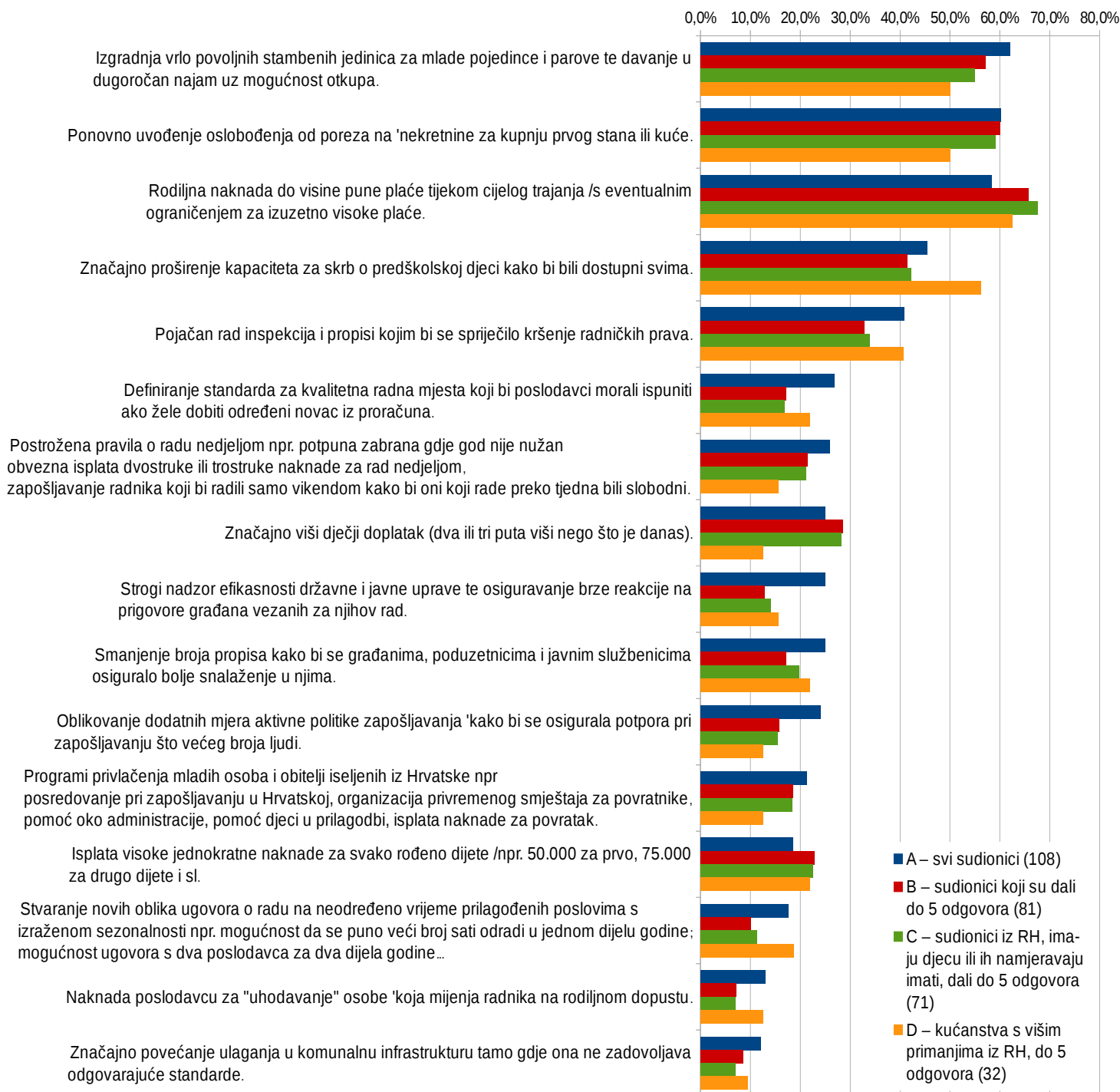
Osim što su odgovarali na pitanja vezana za osobnu odluku o roditeljstvu i iseljavanju te ocjenjivali demografsku situaciju i politike, sudionici su zamoljeni i da sami odaberu mjere za koje oni smatraju da bi najbolje utjecale na demografski oporavak (pitanje 18). Iako je ovo pitanje na prvi pogled vrlo slično ranije postavljenom pitanju o tome što bi ih potaknulo na to da imaju još jedno

dijete, između njih ipak postoje razlike. Tako na primjer osobe koje same ne žele još djece mogu iz kontakata u svojoj okolini znati što bi druge motiviralo na takvu odluku. Isto tako, dok se pitanje osobne odluke zasniva na željama koje mogu i ne moraju biti realne, kod ovakvog pitanja se od sudionika očekuje veća razina racionalnog razmišljanja. Sudionici su trebali odabrati tri do pet od 16 ponuđenih odgovora, a dvoje ih je odabralo opciju da im se niti jedan od prijedloga ne čini korisnim pri čemu se jedan u završnom komentaru osvrnuo na porast broja ljudi koji doprinosi ekološkim problemima, a drugi napomenuo da neki relevantniji odgovori nisu navedeni te se osvrnuo na pasivnost građana i javne uprave. Isto tako u završnim komentarima bilo je onih koji su sve prijedloge ocijenili korisnima odnosno pohvalili anketu i istaknuli da bi bilo dobro kad bi i političare ove teme više zanimale i kad bi se nešto od rezultata i primijenilo.

Među svim skupinama sudionika najčešće su birane mjere koje se odnose na **isplatu pune plaće za vrijeme roditeljskog dopusta** te mjere vezane za **stanovanje** (*izgradnja povoljnih stambenih jedinica i davanje u najam uz mogućnost otkupa te ponovno oslobođenje od poreza na prvu nekretninu*) (Slika 10). Nakon toga slijedi značajno **proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci** te mjere iz **područja rada** (**stroži nadzor kršenja radničkih prava** je plasiran vrlo visoko u svim skupinama, a nakon toga ovisno o skupini relativno visoko plasirani su i *postrožena pravila o radu nedjeljom te definiranje standarda za kvalitetna radna mjesta*).

Smanjivanje broja propisa kako bi se građani, poduzetnici i službenici bolje snalazili u pravilu se nalazi u gornjem dijelu ljestvice, a u nastavku su još i isplata *visoke jednokratne naknade* (više rangirana kod onih s višim prihodima i kod onih koji žele djecu), *značajno viši dječji doplatak* (koji je manje zanimljiv muškarcima i osobama s višim prihodima), *oblikovanje dodatnih mjera politike zapošljavanja*, stvaranje *novih oblika ugovora o radu na neodređeno vrijeme* te *strogi nadzor efikasnosti državne i javne uprave i programi privlačenja iseljenika*.

Na **dnu ljestvice** našla su se **ulaganja u komunalnu infrastrukturu** te isplata **naknade poslodavcu za uhodavanje osobe koja mijenja radnika na dopustu**, no s obzirom na to da niti jedan sudionik nije vlasnik poduzeća bilo bi zanimljivo provjeriti kako oni gledaju na tu mogućnost.

Slika 10. Udio sudionika koji je odabrao pojedine mjere kao one koje bi najbolje utjecale na demografski oporavak (poredano prema broju ukupnih odgovora)

Kao što je ranije spomenuto, najčešće birane mjere odnosno one koje su sudionici ankete u prosjeku odabrali kao najkorisnije za demografski oporavak podudaraju se u različitim skupinama (Tablica 7).

Tablica 7. Pet najbolje rangiranih mjera kod različitih skupina sudionika

Skupina	Broj	Pet najbolje rangiranih mjera s udjelom sudionika koji ih je odabrao
Svi sudionici	108	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa. (62,04%) 2. Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće. (60,19%) 3. Rodiljna naknada do visine pune plaće tijekom cijelog trajanja (s eventualnim ograničenjem za izuzetno visoke plaće). (58,33%) 4. Značajno proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci kako bi bili dostupni svima. (45,37%) 5. Pojačan rad inspekcija i propisi kojim bi se spriječilo kršenje radničkih prava. (40,74%)
Sudionici iz Hrvatske koji su odabrali do 5 odgovora	81	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rodiljna naknada do visine pune plaće tijekom cijelog trajanja (s eventualnim ograničenjem za izuzetno visoke plaće). (64,20%) 2. Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće. (58,02%) 2. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa. (58,02%) 4. Značajno proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci kako bi bili dostupni svima. (40,74%) 5. Pojačan rad inspekcija i propisi kojim bi se spriječilo kršenje radničkih prava. (33,33%)
Sudionici iz Hrvatske koji imaju djecu ili ih namjeravaju imati, odabrali do 5 odgovora	71	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rodiljna naknada do visine pune plaće tijekom cijelog trajanja (s eventualnim ograničenjem za izuzetno visoke plaće). (67,61%) 2. Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće. (59,15%) 3. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa. (54,93%) 4. Značajno proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci kako bi bili dostupni svima. (42,25%) 5. Pojačan rad inspekcija i propisi kojim bi se spriječilo kršenje radničkih prava. (33,80%)
Žene do 30 godina iz Hrvatske, odabrale do 5 odgovora	47	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rodiljna naknada do visine pune plaće tijekom cijelog trajanja (s eventualnim ograničenjem za izuzetno visoke plaće) (70,21%) 2. Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće. (65,69%) 3. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa. (61,70%) 4. Značajno proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci kako bi bili dostupni svima. (36,17%) 4. Pojačan rad inspekcija i propisi kojim bi se spriječilo kršenje radničkih prava. (36,17%)
Muškarci iz Hrvatske, odabrali do 5 odgovora	21	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rodiljna naknada do visine pune plaće tijekom cijelog trajanja (s eventualnim ograničenjem za izuzetno visoke plaće). (52,38%) 2. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa. (47,62%) 3. Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće. (42,86%) 3. Pojačan rad inspekcija i propisi kojim bi se spriječilo kršenje radničkih prava. (42,86%) 5. Značajno proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci kako bi bili dostupni svima. (38,10%) 5. Smanjenje broja propisa kako bi se građanima, poduzetnicima i javnim službenicima osiguralo bolje snalaženje u njima. (38,10%)

Prema rezultatima ankete, čini se da su mnogi prepoznali **rodiljne/roditeljske naknade** kao svojevrsnu "kaznu za rađanje" te da je to jedna od prvih stvari koju bi htjeli promijeniti. U upitniku je naravno napomenuto zadržavanje ograničenja za jako visoke plaće jer neovisno o stečenim navikama možemo pretpostaviti da kod osoba s vrlo visokim plaćama na odluku o roditeljstvu puno više utječu neke druge osobne ili profesionalne okolnosti.

Na oba prijedloga koji su se odnosili na **stanovanje**, sudionici su se odlučivali u vrlo visokoj mjeri što ukazuje na važnost tog područja. Pomoć u rješavanju stambenog pitanja trenutno se uglavnom nudi osobama koje ulaze u područje socijale ili osobama koje imaju kreditnu sposobnost pri čemu najčešće prednost imaju osobe koje već imaju djecu. To znači da oni koji tek donose odluku o roditeljstvu i oni koji rade povremeno te zarađuju manju zapravo ne dobivaju odgovarajuću podršku u ovom za demografski oporavak ključnom pitanju. **Oslobođenje od poreza na kupovinu prve nekretnine** bilo je daleko šira mjera od subvencija koje su danas dostupne jer je odgovarala i na potrebe onih koji su dio novca za buduću nekretninu prikupili radeći prekarne poslove (uključujući sezonski rad, rad temeljem ugovora na određeno ili autorske ugovore), privremeno radeći u inozemstvu, kao i onih koji su mogli dobiti manju financijsku pomoć za kupovinu prve nekretnine od svojih roditelja ili rodbine. Osim toga ova mjera je imala trajniji karakter te nije bilo tolike neizvjesnosti oko pravila koja će možda vrijediti u sljedećem pozivu. Naravno i kod oslobođenja od poreza moguće je uvesti određena ograničenja kako bi se spriječile zlouporabe. Vrijedi napomenuti da je u većim gradovima mogućnost kupnje manje nekretnine (stana) u kojoj bi mlada osoba ili mladi par razvio samostalnost i lakše se odlučio na roditeljstvo, u pravilu relativno mala. Takvi se stambeni objekti često ne mogu naći jer ih brzo kupuju oni koji imaju gotovinu kako bi ih koristili za iznajmljivanje, a i investitori sve češće grade veće stambene jedinice jer im je to isplativije. Unatoč tome, ovu su mjeru kao važnu za demografski oporavak podjednako birali i oni izvan urbanih područja, neovisno o spolu te radnom statusu.

Proširenje kapaciteta za **skrb o predškolskoj djeci** pripada skupini mjera na kojima se već sada radi (produženo radno vrijeme vrtića, otvaranje vrtića u ruralnim područjima i sl.). Međutim Hrvatska i dalje značajno zaostaje po broju djece uključene u programe u odnosu na države Europske unije, a povratak na posao nakon prvog dijela dopusta (kako bi se izbjegao gubitak prihoda) uz trenutno dostupne institucije za većinu građana nije niti moguće.

Zapošljavanje i kvalitetna radna mjesta

Pitanje zapošljavanja i radnih mjesta često se spominju kao jedan od razloga loše demografske slike. Uvjeti na radnom mjestu ocjenjeni su kao jedan od važnijih faktora pri donošenju odluke o roditeljstvu (daleko važniji od naknada koje se ostvaruju temeljem roditeljstva), a fleksibilno radno vrijeme i pronalazak boljeg radnog mjesta vrlo su visoko plasirani među faktorima koji bi potaknuli sudionike na to da imaju još jedno dijete. Osim toga, prilikom rangiranja mjera koje bi najbolje utjecale na demografski oporavak one vezane za kontrolu kršenja radničkih prava, definiranje standarda za kvalitetna radna mjesta pa i stroži nadzor rada nedjeljom plasirale su se relativno visoko.

Sudionici ankete ocjenjivali su točnost 21 tvrdnje koja se odnosila na radna mjesta i poduzetništvo, a njihove su prosječne ocjene tumačene prema ranije utvrđenoj klasifikaciji (Tablica 6). Zbog velikog broja ocjenjivanih tvrdnji na ovu temu, u nastavku su one podijeljene u tri potkategorije: a) država i poslodavci; b) kvalitetna radna mjesta, plaće i nezaposlenost te c) odnos poslodavaca i radnika. Riječ je o načelnoj podjeli napravljenoj prvenstveno radi preglednosti jer bi neke tvrdnje mogle ulaziti u više od jedne potkategorije.

U prosjeku su sudionici iskazali relativno neutralan stav vezano za *mogućnost isplate većih plaća uz namete koje poslodavci danas moraju plaćati državi*, međutim kad je riječ o *administrativno-pravnim obvezama* pokazali su pretežno slaganje s tvrdnjom da poduzetnicima treba dodatna potpora oko njihovog rješavanja. (Slika 11). Uglavnom su se **složili** i s tvrdnjom da bi **broj ugovora na određeno vrijeme bio manji kad porezne stope i doprinosi na takve ugovore bili viši**.

Tvrdnja s **najvećom razinom slaganja** u cijelom upitniku bila je **Neisplatu plaća radnicima trebalo bi puno strože kažnjavati** kojoj su ispitanici dodijelili **visoku prosječnu ocjenu od 4,85**, a čak 88% ispitanika ocijenilo ju je kao potpuno točnu. Iako mehanizmi kažnjavanja već postoje, očito je da oni prema mišljenju anketiranih nisu dovoljno učinkoviti ili je dopušteno previše iznimaka te da bi postavljena pravila trebalo revidirati ili kvalitetnije primjenjivati. S tvrdnjama da **razvoj turizma kod nas često znači poticanje povremenih, nisko plaćenih poslova koje malo tko želi raditi** te da **javni novac (uključujući i onaj iz fondova EU) ne bi trebalo ulagati u poduzetničke projekte ako se njima stvaraju povremena, nestabilna ili nekvalitetna radna mjesta** također su se pretežno složili. Ove ocjene donekle se razlikuju od trenutnog službenog stajališta, ne samo na

hrvatskoj nego i na europskoj razini, prema kojem se vrijednost ulaganja često mjeri otvorenim radnim mjestima ne analizirajući dublje o kakvim se radnim mjestu radi.

Iako postoje ekonomske teorije koje se protive propisivanju minimalne plaće (s obrazloženjem da se time upravo onim najsiromašnijima onemogućuje da nađu bilo kakav izvor prihoda pa i da narušava slobodu tržišta), sudionici su pokazali **izrazito slaganje** s tvrdnjom da bi **minimalna plaća trebala biti dovoljno visoka da može omogućiti koliko-toliko dostojanstven život** (prosjek 4,61 je među najvišim zabilježenima u anketi), a istodobno i pretežno neslaganje s tvrdnjom da ju država ne bi trebala propisivati. Nisu se složili ni s tvrdnjom da *nedostatak radne snage treba rješavati dovođenjem stranih radnika koji su spremni raditi*.

Slika 11. Stavovi sudionika o tvrdnjama o odnosu države i poslodavaca

Unutar istog pitanja nalazile su se i tvrdnje koje su se odnosila na kvalitetu radnih mjesta, plaće i nezaposlenost (Slika 12).

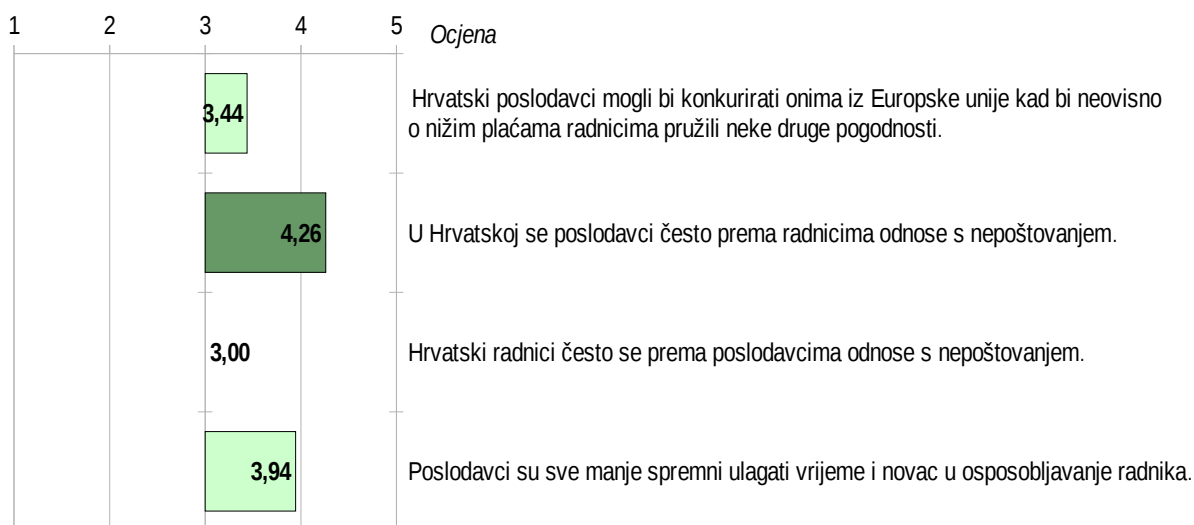
Slika 12. Stavovi sudionika o tvrdnjama na temu kvalitetnih radnih mjesta, plaće i nezaposlenosti

Sudionici su pokazali blagi pesimizam u pogledu traženja radnog mjesta u Hrvatskoj u budućnosti (za 10 ili 20 godina) odnosno pretežno su se složili s tvrdnjom da će radno mjesto tada biti još teže pronaći. Iako se na posao u struci ponekad gleda kao na svojevrsan simbol uspjeha, ovom prilikom se **nisu složili** s tim da *kvalitetan posao može biti samo onaj u struci*. U prosjeku su toj tvrdnji dali ocjenu (2,41). Zanimljivo je da su sudionici iz kućanstava s višim primanjima kao i oni koji imaju djecu dali nešto niže ocjene (njihovi su prosjeci 2,17 odnosno 2,12 što znači da manju važnost pripisuju radu u struci kao uvjetu za kvalitetan posao), a oni koji su nezaposleni i korisnici mjere SOR nešto više (2,88 čime je ocjena za njih već ušla u kategoriju neutralne). S tvrdnjom da je *uz mnoge poslove, osobito one sezonskog tipa, teško naći vremena za obitelj* su se pretežno složili.

Nastavno na niz članaka u kojima se u posljednje vrijeme isticalo da neki poslodavci ne mogu naći radnike, iako nude plaće i do 4.000 kuna, sudionicima ankete postavljeno je pitanje smatraju li oni takvu plaću dobrom. Naravno pri tom se nije ulazilo u detalje o kakvom se tipu posla radi. Tvrdnja da je *4.000 kuna dobra plaća* ocjenjena je kao **pretežno netočna**, samo 2 ispitanika su je ocijenila kao potpuno točnu, a još njih 14 kao uglavnom točnu. Tvrdnji da *Nema smisla prihvatiti posao ako od plaće nije moguće pokriti troškove stanovanja i hrane*, dodijelili su prosječnu ocjenu od 3,43 (ulazi u kategoriju pretežno slaganje, ali tek malo iznad postavljene granice).

Na temu povremenog prozivanja velikog broja nezaposlenih osoba da zapravo ne žele raditi, sudionici ankete nisu pokazali sklonost naglom brisanju iz evidencije svih koji ne žele prihvatiti posao. Tako su na tvrdnju da *velik broj osoba iz evidencije zapravo ne želi raditi* ostali **neutralni**, pretežno su se **složili** s tim da *u pravilu postoje opravdani razlozi zašto osobe odbijaju radna mjesta osobito izvan mjesta stanovanja*, a pokazali su i **izrazito slaganje** s tvrdnjom da *treba dobro ispitati zašto osoba ne može ili ne želi prihvatiti neki posao prije nego ju se proglasi "neradnikom"*. S ovom tvrdnjom su se čak u nešto većoj mjeri složili zaposleni sudionici.

Posljednje četiri tvrdnje vezane su za odnos poslodavaca i radnika (Slika 13).

Slika 13. Stavovi sudionika o odnosu poslodavaca i radnika

Jasno je da su financijski uvjeti u razvijenim zemljama Europske unije drugačiji te da hrvatski poslodavci često ne mogu konkurirati europskima istim iznosom plaće. Vodeći se mišljenjem sudionika ankete, čini se da bi *mogućnost konkuriranja europskim poslodavcima pružanjem neke druge pogodnosti radnicima* ipak postoji. Najčešća ocjena koju su dali bila je ipak 3 (*ni točno ni netočno* što je odabralo 40% sudionika) što pokazuje određeni oprez, ali uzevši u obzir da se u

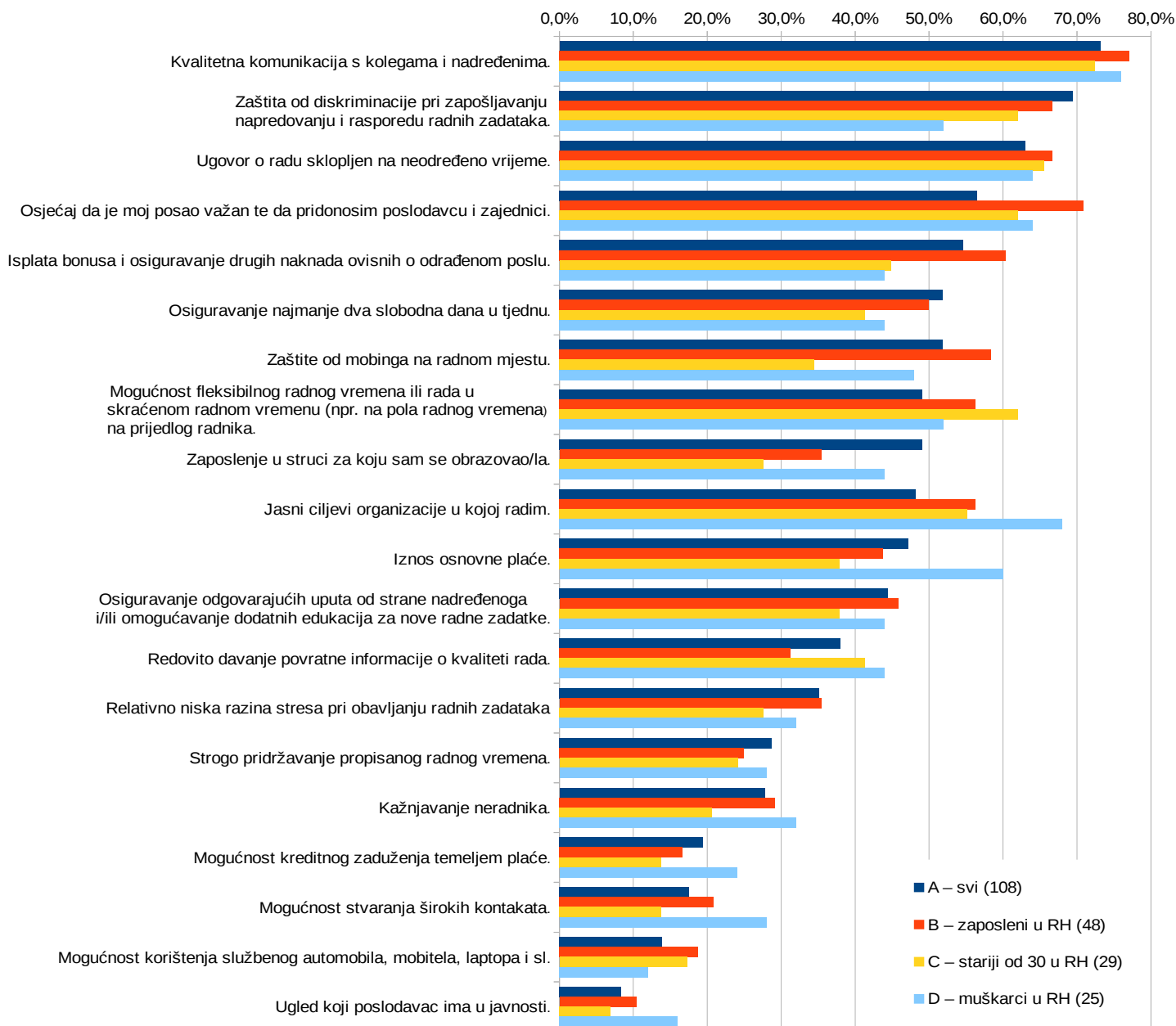
drugim dijelovima upitnika često spominjala potreba za fleksibilnim radnim vremenom, boljim odnosima na radnom mjestu te kvalitetnijom komunikacijom može se pretpostaviti da poslodavci imaju određeni prostor za zadržavanje onih koji žele ostati u Hrvatskoj. Nažalost sudionici su pokazali **izrazito slaganje** s tvrdnjom da se *poslodavci prema radnicima odnose s nepoštovanjem* (čak 44% ocijenilo je tvrdnju kao potpuno točnu), dok je *odnos radnika prema poslodavcu* ocijenjen **neutralno**. Prije konačnog zaključka svakako bi bilo potrebno vidjeti i kako na ove teme gledaju sami poslodavci. Tvrdnja da su *poslodavci sve manje spremni ulagati vrijeme i novac* u osposobljavanje radnika ocijenjena je kao pretežno točna, a s njom su se u osobito velikoj mjeri složili nezaposleni sudionici i korisnici mjere SOR.

U uvjetima otvorenog tržišta i sve boljeg pristupa informacijama o pravima pojedinca i radnika, nema puno smisla raspravljati o zapošljavanju i radnoj snazi bez spominjanja **kvalitetnih radnih mjesta**. Iako postoje metodologije kojima se mjeri kvaliteta radnih mjesta (na primjer UNECE pokazatelji kvalitete, OECD metodologija¹⁰), one se uglavnom odnose na razinu kvalitete zaposlenosti unutar cijelih država. Mjeriti kvalitetu pojedinačnog radnog mjesta puno je zahtjevnije. Isto tako pojam kvalitetnog radnog mjesta ne mora za svakog radnika značiti isto odnosno nekome može bolje odgovarati radno mjesto s nižim primanjima, ali boljom organizacijom radnog vremena, dok druga osoba može težiti izazovnom radnom mjestu koje je adekvatno financijski nagrađeno.

U ovoj anketi sudionicima je ponuđeno **20 faktora** koji bi mogli biti važni da bi radno mjesto smatrali kvalitetnim. Nije bilo ograničenja u broju odabranih faktora pa se broj odabira kreće od 1 do 18. **Prosječan broj odabranih je 8,47** odnosno sudionici su najčešće birali njih 7 ili 8 pa su i ovdje pokazali sposobnost prioritizacije. Osim toga, svi predloženi faktori odabrani su barem jednom (zadnji rangirani imao je 9, a predzadnji 15 odabira) što potvrđuje da ih je imalo smisla uvrstiti na listu. Iako se uz postojeće niske plaće u državi pa i uz relativno niska primanja po članu kućanstva sudionika ankete to možda ne bi očekivalo, **uvjerljivo prvo mjesto** na listi uvjeta da bi radno mjesto smatrali kvalitetnim zauzela je **Kvalitetna komunikacija s kolegama i nadređenima** (Slika 14). Gotovo tri četvrtine (73,15%) odabralo je ovaj uvjet kao važan, a na prvo su ga mjesto birali sudionici iz različitih skupina (gledano po dobi, spolu, radnom statusu ili prihodima). Ako se pogledaju rezultati na regionalnoj razini, može se uočiti da su sudionici iz priobalnih i slavonskih županija ovaj uvjet stavili tek na treće mjesto (Tablica 8), a na vrhu liste im je **Zaštita od diskriminacije pri zapošljavanju, napredovanju i rasporedu radnih zadataka**, koja je u ukupnoj

10 <http://www.unece.org/index.php?id=41346> i <https://read.oecd-ilibrary.org/economics/how-s-life-2013/well-being-in-the-workplace-measuring-job-quality-how-life-2013-9-en#page1>

populaciji druga s 66,44% odabira, a nešto je niže plasirana samo među muškim sudionicima (6. mjesto). **Ugovor o radu sklopljen na neodređeno vrijeme** nalazi se na trećem mjestu, a kod starijih od 30. i onih iz priobalnih županija je čak na drugom.

Slika 14. Uvjeti koje sudionici osobno vide kao važne da bi radno mjesto smatrali kvalitetnim (poredano prema ukupnom broju odgovora)

Nakon tri najbolje rangirana slijede **Osjećaj da je moj posao važan te da pridonosim poslodavcu i zajednici**, **Isplata bonusa i osiguravanje drugih naknada ovisnih o odrađenom poslu**, **Osiguravanje najmanje dva slobodna dana u tjednu**, **Zaštita od mobinga na radnom mjestu**,

Mogućnost fleksibilnog radnog vremena ili rada u skraćenom radnom vremenu (npr. na pola radnog vremena) na prijedlog radnika (ovaj su uvjet osobito često birali oni koji imaju djecu te je kod njih na 1. mjestu, kao i stariji od 30 kod kojih je na 3. mjestu), **Zaposlenje u struci za koju sam se obrazovao/la** te **Jasni ciljevi organizacije u kojoj radim** (uvjet koji je bio nešto bitniji muškim sudionicima).

Iznos osnovne plaće kao uvjet za kvalitetno radno mjesto našao se **tek oko sredine ljestvice** odnosno na 11. mjestu. Slično je pozicioniran neovisno o dobi, radnom statusu ili prihodima. Iznimka su muški sudionici kod kojih je zauzeo relativno visoko 5. mjesto, a među sudionicima iz priobalnih županija je 4. Kao zanimljivost možemo istaknuti i uvjet **Relativno niska razina stresa pri obavljanju radnih zadataka** koji nije osobito važan sudionicima (14. mjesto ukupno s 35,19% odabira) osim onih **iz priobalnih županija** kod kojih je podijelio 5. mjesto s 48,28% odabira.

Tablica 8. Deset najvažnijih uvjeta za kvalitetno radno mjesto u priobalnim i slavonskim županijama

Svi (108 sudionika)	Priobalne županije (29 sudionika)	Slavonske županije (12 sudionika)
1. Kvalitetna komunikacija s kolegama i nadređenima 2. Zaštita od diskriminacije pri zapošljavanju, napredovanju i rasporedu radnih zadataka 3. Ugovor o radu sklopljen na neodređeno vrijeme 4. Osjećaj da je moj posao važan te da pridonosim poslodavcu i zajednici 5. Isplata bonusa i osiguravanje drugih naknada ovisnih o odrađenom poslu 6. Osiguravanje najmanje dva slobodna dana u tjednu 6. Zaštita od mobinga na radnom mjestu 8. Mogućnost fleksibilnog radnog vremena ili rada u skraćenom radnom vremenu (npr. na pola radnog vremena) na prijedlog radnika 8. Zaposlenje u struci za koju sam se obrazovao/la 10. Jasni ciljevi organizacije u kojoj radim	1. Zaštita od diskriminacije pri zapošljavanju, napredovanju i rasporedu radnih zadataka 2. Ugovor o radu sklopljen na neodređeno vrijeme 3. Kvalitetna komunikacija s kolegama i nadređenima 4. Iznos osnovne plaće 5. Isplata bonusa i osiguravanje drugih naknada ovisnih o odrađenom poslu 5. Relativno niska razina stresa pri obavljanju radnih zadataka 5. Osjećaj da je moj posao važan te da pridonosim poslodavcu i zajednici 8. Osiguravanje odgovarajućih uputa od strane nadređenoga i/ili omogućavanje dodatnih edukacija za nove radne zadatke 8. Jasni ciljevi organizacije u kojoj radim 10. Osiguravanje najmanje dva slobodna dana u tjednu 10. Zaposlenje u struci za koju sam se obrazovao/la	1. Zaštita od diskriminacije pri zapošljavanju, napredovanju i rasporedu radnih zadataka 2. Osjećaj da je moj posao važan te da pridonosim poslodavcu i zajednici 3. Ugovor o radu sklopljen na neodređeno vrijeme 3. Kvalitetna komunikacija s kolegama i nadređenima 5. Isplata bonusa i osiguravanje drugih naknada ovisnih o odrađenom poslu 5. Osiguravanje najmanje dva slobodna dana u tjednu 7. Zaposlenje u struci za koju sam se obrazovao/la 7. Redovito davanje povratne informacije o kvaliteti rada 9. Jasni ciljevi organizacije u kojoj radim 9. Zaštita od mobinga na radnom mjestu

Iznos osnovne plaće ipak ne treba smatrati nebitnim jer on može predstavljati eliminacijski faktor već kod prihvaćanja radnog mjesta, a *opća financijska situacija* bila je i vrlo visoko ocijenjen faktor kod donošenja odluke o roditeljstvu (3. po redu, odmah nakon kvalitete veze s partnerom i psihičke

spremnosti). Isto tako, vrijedi podsjetiti da je **fleksibilno radno vrijeme** koje se ovdje našlo na sredini ljestvice (unatoč visokom rangiranju od strane sudionika koji imaju djecu ili su stariji od 30) ranije bilo odabrano kao najvažniji faktor koji bi potaknuo sudionike da imaju (još jedno) dijete.

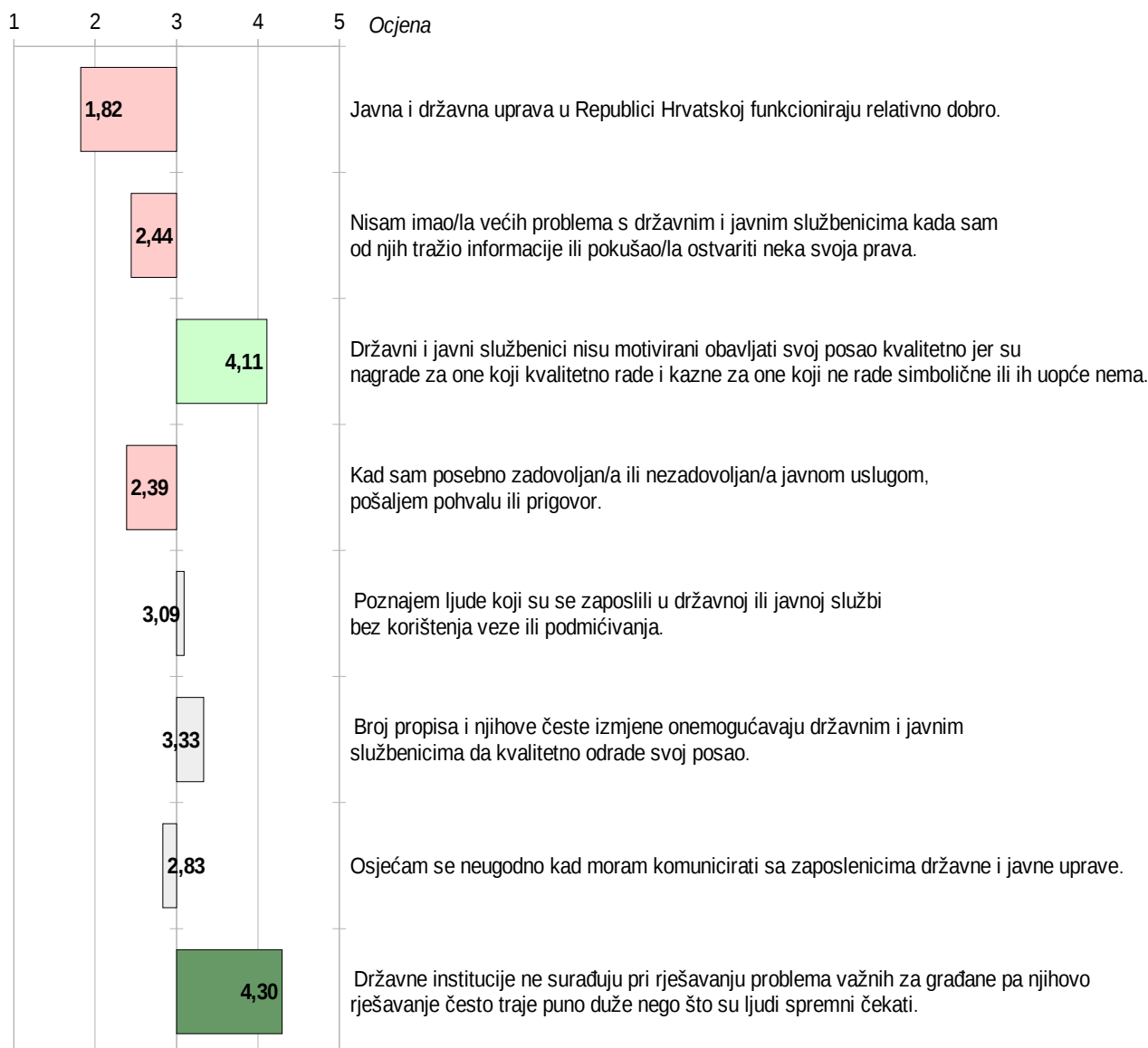
Uzimajući u obzir ove rezultate dalo bi se zaključiti da hrvatski poslodavci imaju prostora za osiguravanje elemenata koji su radnicima važni i dugoročno ih zadrže čime se i poslodavcu osigurava dugoročno poslovanje. Kvalitetna komunikacija, zaštita od diskriminacije i davanje osjećaja radniku da doprinosi (a ne da je trošak) predstavljaju svojevrsne upravljačke vještine koje bi poslodavac ili osoba koju je odabrao da mu vodi poslovanje trebali razvijati ako žele osigurati radnu snagu u uvjetima otvorenog tržišta, a dijelom možda ostaju zapostavljene i zbog niza administrativno-pravnih obveza kojima su opterećeni. Zaposlenici ovim elementima također mogu pridodavati sve veću važnost nakon što razmjene iskustva s onima koji su u inozemstvu naišli ne samo na bolje plaće, nego upravo i na bolje druge uvjete rada.

Ugovori na određeno vrijeme koji su osobito česti kod novog zapošljavanja, a kojima poslodavci dijelom stvarno zadovoljavaju potrebu za privremenim radom (poput zamjene za odsutnog zaposlenika ili rada na projektu koji nema dugoročan karakter), ali dijelom žele i "održati motivaciju" radnika postali su važan faktor snižavanja kvalitete radnih mjesta iz perspektive zaposlenika. Ugovor na neodređeno kao ključan element kvalitete u ovoj su anketi birali mnogi te se plasirao na 3., a u nekim skupinama i na 2. mjesto. S demografskog aspekta rad na određeno može biti osobito štetan jer dio zaposlenika dovodi u situaciju da "odgađaju život" (brak, roditeljstvo...) ili ih potiče da odu tamo gdje mogu naći stabilnije uvjete za rad i život (što često znači ili orijentiranje prema javnoj/državnoj službi ili odlazak u inozemstvo). Tako je učinak povećane produktivnosti koju poslodavci osiguravaju kroz takve ugovore zapravo samo privremen, a dugoročno on rezultira smanjenjem dostupne radne snage.

Osim na vrh ove ljestvice, izuzeto je zanimljivo pogledati i njezino dno odnosno uvjete koje su sudionici najrjeđe birali kao važne za kvalitetu radnog mjesta. Čini se da uobičajeni oglasi kojima poslodavci žele neko radno mjesto predstaviti kao dobro pa ističu da je riječ o **uglednoj tvrtki**, nude na korištenje **službeni automobil, mobitel ili računalo** te mogućnost **stvaranja širokih kontakata**, zapravo promašeni. Upravo su ove uvjete sudionici ankete svrstali na dno ljestvice kao **najmanje bitne**.

Odnos prema državnoj i javnoj upravi te opća društvena klima

Posljednja dva seta tvrdnji koje su ocjenjivali sudionici ankete odnosila su se na državnu i javnu upravu te opću društvenu klimu. O javnoj i državnoj upravi ocjenjivali su ukupno 8 tvrdnji (Slika 15) koje su razvrstane po razini slaganja na isti način kao i prethodne.

Slika 15. Prosječne ocjene tvrdnji o javnoj i državnoj upravi

Iako ovakve teme znaju biti predmet žestokih rasprava pa i optužbi u javnom prostoru, zanimljivo je da su sudionici ankete pri ocjenjivanju ostali relativno umjereni. Samo se jedna tvrdnja približila izrazitom neslaganju, ali ipak ostala na granici **pretežnog neslaganja**, a to je **Javna i državna uprava u Republici Hrvatskoj funkcioniraju relativno dobro**. Najčešća ocjena koju su sudionici

dodjeljivali bila je 2, dva sudionika ocijenila su je četvorkom, a najvišu ocjenu nije dao niti jedan sudionik. S ocjenom **1,82** ovo je druga najniže ocjenjena tvrdnja u cijelom upitniku (nakon tvrdnje **Uočavam poboljšanja u demografskoj politici Republike Hrvatske**). Osobito nezadovoljstvo radom državne i javne uprave pokazali su sudionici iz Slavonije i muški sudionici (Tablica 9). Također su pokazali **pretežno neslaganje** s tvrdnjom da **nisu imali problema s državnim i javnim službenicima**, što pokazuje da njihova ocjena nije samo načelna (odnosno odraz navoda iz medija), nego nažalost utemeljena i na osobnim iskustvima.

Tablica 9. Ocjene tvrdnji o državnoj i javnoj upravi

	Svi sudionici	Zaposleni u RH	Imaju djecu u RH	Muškarci u RH	S višim prihodima u RH	Stariji od 30 u RH	Priobalnice županije	Slavonske županije
<i>Broj sudionika</i>	108	48	25	25	42	17	29	12
Javna i državna uprava u Republici Hrvatskoj funkcioniraju relativno dobro.	1,82	1,85	2,04	1,64	1,74	1,93	1,93	1,67
Nisam imao/la većih problema s državnim i javnim službenicima kada sam od njih tražio informacije ili pokušao/la ostvariti neka svoja prava.	2,44	2,42	2,25	2,20	2,38	2,50	2,29	3,09
Državni i javni službenici nisu motivirani obavljati svoj posao kvalitetno jer su nagrade za one koji kvalitetno rade i kazne za one koji ne rade simbolične ili ih uopće nema.	4,11	4,06	4,08	4,08	4,10	3,90	3,93	4,00
Kad sam posebno zadovoljan/a ili nezadovoljan/a javnom uslugom, pošaljem pohvalu ili prigovor.	2,39	2,36	2,96	2,52	2,59	2,82	2,32	2,17
Poznajem ljude koji su se zaposlili u državnoj ili javnoj službi bez korištenja veze ili podmićivanja.	3,09	3,33	3,16	3,40	3,52	3,21	2,79	3,25
Broj propisa i njihove česte izmjene onemogućavaju državnim i javnim službenicima da kvalitetno odrade svoj posao.	3,33	3,44	3,84	3,24	3,50	3,52	3,17	3,67
Osjećam se neugodno kad moram komunicirati sa zaposlenicima državne i javne uprave.	2,83	2,52	2,76	2,72	2,64	2,48	2,79	2,33
Državne institucije ne surađuju pri rješavanju problema važnih za građane pa njihovo rješavanje često traje puno duže nego što su ljudi spremni čekati.	4,30	4,28	4,25	4,36	4,31	4,07	4,11	4,08

Sudionici su se pretežno složili i s tim da državni i javni službenici **nisu motivirani** kvalitetno raditi svoj posao jer su nagrade i kazne simbolične ili ih nema. Većina ih **nema naviku slati prigovore i**

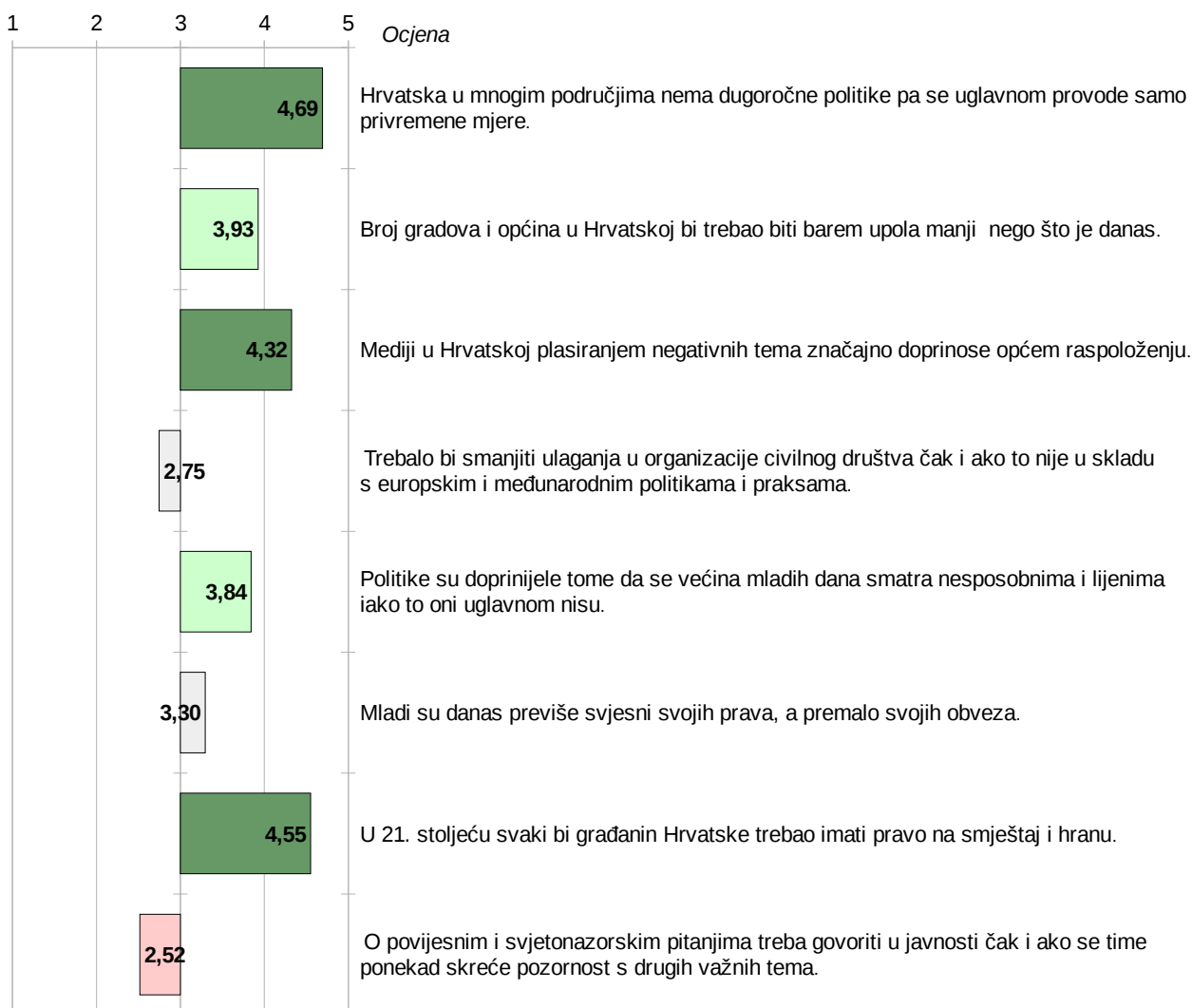
pohvale na rad službenika, tek nekih 20% sudionika odabrao je za ovu tvrdnju opciju uglavnom točno i potpuno točno. Nešto su po tom pitanju aktivniji oni koji imaju djecu odnosno oni stariji od 30 godina.

Na tvrdnju **Poznajem osobe koje su se u javnoj ili državnoj službi zaposlile bez korištenja veze ili podmićivanja** prosječan odgovor ostao je neutralan (3,09). Već je dokazano da postoje pojedinci koji su se zaposlili na takav način pa ne bi ni imalo smisla pitati sudionike postoji li zapošljavanje preko veze ili podmićivanje. S druge strane, ako bi se tvrdnja postavila tako da se odnosi isključivo na mogućnost pojedinca koji popunjava upitnik da se zaposli u državnoj/javnoj službi, postojalo bi i puno faktora koji utječu na odgovor (struka, razina samopouzdanja...). S obzirom na to da se iskustvo ljudi za koje pojedinac zna na koji način su se zaposlili često pretače u njegov stav o ovom pitanju (logika: "Nije se moguće u državnoj upravi zaposliti bez veze – sve koje ja znam tamo imali su vezu.") odlučeno je da oblik tvrdnje bude baš ovakav. Iako je najčešća ocjena bila 5 (*potpuno točno*) odnos ocjene 5 i ocjene 1 (*potpuno netočno*) gotovo je izjednačen i iznosi 29:28, dok je odnos ocjena 4 i 2 bio 20:12. Nešto više osoba koje su se zaposlile bez korištenja ovih nemoralnih mehanizama poznaju muškarci te osobe iz kućanstava s višim prihodima.

Tvrdnju da **broj propisa i njihove česte promjene onemogućavaju državnim i javnim službenicima da kvalitetno odrade svoj posao** sudionici su također ocijenili kao **neutralnu**, a nešto veću razinu slaganja s njom pokazali su oni koji imaju djecu, rade, dolaze iz kućanstava s višim prihodima, stariji su od 30 godina te sudionici iz slavonskih županija. Kao neutralna ocjenjena je i tvrdnja **Osjećam se neugodno kad moram komunicirati sa zaposlenicima državne i javne uprave** koju je tek 15 sudionika ocijenilo kao potpuno točnu, a prema rezultatima najmanje je neugodno starijima od 30, zaposlenima i onima iz Slavonije. Ipak treba napomenuti da su građani ti koji financiraju javne službe i da je već i neutralna ocjena ipak pomalo zabrinjavajuća.

Jedina tvrdnja s kojom su sudionici pokazali **izrazito slaganje** je **Državne institucije ne surađuju pri rješavanju problema važnih za građane pa njihovo rješavanje često traje puno duže nego što su ljudi spremni čekati**. Gotovo 52% sudionika ocijenilo ju je kao potpuno točnu, samo su dva sudionika ovoj tvrdnji dala ocjenu 1, a nije dobila niti jednu ocjenu 2.

Posljednja skupina tvrdnji koju su sudionici ocjenjivali odnosila se na nekoliko elemenata vezanih za opću društvenu klimu. Na ovu temu bilo bi moguće izdvojiti i puno veći broj pitanja vrijednih diskusije, no za ovu priliku odabrano ih je samo osam (Slika 16).

Slika 16. Prosječne ocjene tvrdnji o općoj društvenoj klimi

Sudionici su se **u vrlo visokoj mjeri složili** s tvrdnjom da **Hrvatska u mnogim područjima nema dugoročne politike pa se uglavnom provode samo privremene mjere** te ona pripada među najviše ocjenjene tvrdnje u upitniku (prosjek 4,69). Vrijedi napomenuti da bi takav stav trebalo smatrati zabrinjavajućim čak i ako ne bi objektivno bio točan jer bi i tada značio da građani ne prepoznaju ciljeve i nemaju nikakvo uporište kad donose odluke na koje javne politike utječu. Zanimljivo je da su se **pretežno složili** i s tvrdnjom da bi **broj gradova i općina treba biti upola manji nego što je danas**. Iako je u javnosti općenito raširen stav da je broj jedinica lokalne samouprave prevelik, potvrda da bi njihov broj mnogi bili spremni prepoloviti donekle iznenađuje (čak 44% sudionika je odabralo ocjenu *potpuno točno*, a tek 4% *uopće nije točno*). Što se medija tiče, većina se složila s tim da **plasiranjem negativnih tema značajno pridonose općem raspoloženju** (čak 60% odabralo je opciju *potpuno točno*).

U javnosti se povremeno mogu vidjeti izjave o izdvajanju prevelikih iznosa za **organizacije civilnog društva** te da bi se taj novac mogao pametnije uložiti, među ostalim u demografsku obnovu. S druge strane eventualno "rezanje" novca udrugama, čak i ako bi bilo opravdano, nije za političare jednostavan potez. Dok su sami građani relativno pasivni, ovakve organizacije obično imaju kapacitete za učinkovitu organizaciju prosvjeda i drugih aktivnosti, a i na razini Europske unije njihov se rad potiče te bi rezanje sigurno naišlo na osudu. Osobe koje su popunjavale upitnik ostale su u prosjeku **neutralne** vezano za **smanjivanje takvih ulaganja** (prosječna ocjena 2,75, a 38% sudionika dalo je ocjenu *ni točno ni netočno*) što pokazuje da su izjavu zaista kritički razmotrili i da uglavnom nisu za bezuvjetna rezanja.

Čini se da mladi u društvu često nisu prepoznati kao potencijal. Sudionici su se **pretežno složili** s izjavom da su **politike doprinijele tome da se mladi doživljavaju kao nesposobni i lijeni**. Iako je većina sudionika relativno mlado (otprilike 70% ih je mlađe od 30 godina) ostali su relativno neutralni na tvrdnju **Mladi su danas previše svjesni svojih prava, a premalo svojih obveza** kojoj su dodijelili prosječnu ocjenu 3,30. Nije bilo velike razlike niti ako se posebno pogledaju stariji od 30 godina (koji su dali prosječnu ocjenu približnu prosjeku 3,28), odnosno stariji od 40 (prosječna ocjena 3,00, ali uz samo 7 ispitanika). Ovakvu dozu samokritike svakako treba pohvaliti, osobito ako se uzme u obzir da su kroz upitnik u prosjeku pokazivali visoku razinu odgovornosti u razmišljanju o različitim pitanjima.

Razina humanosti očito je zadržana pa je tvrdnja **U 21. stoljeću svaki bi građanin Hrvatske trebao imati pravo na smještaj i hranu** u prosjeku dobila ocjenu **čak 4,55**, a čak 73% ocijenilo ju je kao potpuno točnu. Nešto kritičniji prema osiguravanju smještaja i hrane za sve bili su muški sudionici (ocjena 4,12). Izjavu **O povijesnim i svjetonazorskim pitanjima treba govoriti u javnosti čak i ako se time ponekad skreće pozornost s drugih važnih tema** ocijenili su kao pretežno netočnu s prosječnom ocjenom 2,52. Uzimajući u obzir trenutnu prisutnost ovakvih tema pa i zasićenost njima mogla se očekivati i niža ocjena, no čini se da su sudionici i ovdje zadržali određenu razinu umjerenosti.

Dojmovi iz inozemstva

Broj osoba iz inozemstva koje su sudjelovale u anketi nije dovoljan da bi se njihovi odgovori mogli uspoređivati s odgovorima iz Hrvatske na razini prosječnih ocjena. Ali iseljenici su odgovarali i na poseban set pitanja koji se odnosio na odlazak i život u inozemstvu pa se njihovi odgovori mogu promatrati kao individualne priče kakve se često predstavljaju u medijima i daju sliku o razlikama života u Hrvatskoj i inozemstvu.

Samo je jedan od sudionika rođen u inozemstvu i tamo se trenutno redovito školuje, ostali su prije odlaska bili zaposleni, a jedna je osoba radila povremeno. Prema podacima koje su dali ničiji radni status se zapravo nije promijenio odlaskom u inozemstvo. Kao razlog odlaska najčešće su uz ostalo izdvajali negativnu društvenu klimu. Niti jedan sudionik kao razlog odlaska nije naveo veću razinu sigurnosti od kriminala u inozemstvu, nemogućnost pronalaska bilo kakvog zaposlenja, nemogućnost osiguravanja stambenog prostora ili želju da bude blizu prijateljima/rodbinu koji su već iselili. Ipak, riječ je o vrlo malom uzorku pa ne treba potpuno zanemariti ni takve mogućnosti. Također nitko od sudionika nije odabrao da mu je financijska situacija ili kvaliteta života u inozemstvu nešto lošija ili puno lošija nego u Hrvatskoj.

Od petero sudionika njih dvoje, u dobi od 25 do 29 godina, u inozemstvu žive kao samci odnosno jedini član kućanstva i to – u Švedskoj (između 1 i 2 godine) odnosno u Austriji (između 2 i 3 godine). Riječ je o dvoje ljudi koji su bili zaposleni u trenutku odlaska iz Hrvatske te oboje ima završen diplomski studij. Njihovi prihodi u inozemstvu su značajno viši od prosječnih prihoda sudionika iz Hrvatske. Oboje su odabrali odgovor da ne planiraju imati djecu. Osoba iz Austrije radi u struci i glavni razlog za odlazak u inozemstvo za nju je bila vrhunska obrazovna ili profesionalna ponuda. Financijsku situaciju kao i kvalitetu života¹¹ ocijenila je podjednako kao u Hrvatskoj, a na povratak u domovinu mogla bi ju prvenstveno navesti nostalgija. Sudionik iz Švedske radi izvan struke, a kao razloge za odlazak odabrao je negativnu društvenu klimu, nemogućnost zapošljavanja u struci u Hrvatskoj te kvalitetniji zdravstveni sustav u inozemstvu. Financijsku situaciju kao i kvalitetu života opisuje kao puno bolju nego u Hrvatskoj. Ne planira se vratiti ni u kojem slučaju, no kao ono što bi ga eventualno moglo potaknuti na povratak označio je promjenu društvenih odnosa te veću sigurnost od nasilja i kriminala u odnosu na zemlju u kojoj trenutno živi.

---

11 U upitniku je pojašnjeno da se pod kvalitetom života podrazumijevaju svi faktori koji utječu na zadovoljstvo životom, od efikasnih javnih sustava preko društvenih običaja i odnosa do eventualne nostalgije i usamljenosti.

Dvije sudionice su žene u tridesetim godinama. U inozemstvo su otišle s partnerima te žive u kućanstvima od 3 člana (1 dijete) odnosno 4 člana (2 djece). Svoju su budućnost potražile u Belgiji odnosno u Njemačkoj. Sudionica iz Belgije tamo je već više od 5 godina, dok je sudionica iz Njemačke iselila nedavno (prije manje od godinu dana). Sudionica iz Belgije bila je zaposlena u trenutku odlaska iz Hrvatske, a tamo radi u struci. Sudionica iz Njemačke povremeno je radila prije odlaska, a i sada povremeno radi izvan svoje struke. Obje su svoju financijsku situaciju i kvalitetu života ocijenile kao puno bolju nego u Hrvatskoj, a kao razloge odlaska navode nemogućnost pronalaska dobro plaćenog posla i društvenu klimu. Jednu od njih na odlazak su potaknule i vrhunska obrazovna/profesionalna ponuda te bolje obrazovne mogućnosti za nju i djecu, a druga je istaknula nemogućnost zapošljavanja u struci u Hrvatskoj. Što se povratka tiče, obje su odabrale da se ne planiraju vratiti ni u kojem slučaju, a sudionica iz Belgije je kao iznimke koje bi ju motivirale na povratak označila dobru poslovnu ponudu i promjenu društvenih odnosa.

Posljednji sudionik iz inozemstva od rođenja stanuje u Bosni i Hercegovini te se trenutno redovito školuje. Smatra da mu je financijska situacija nešto bolja, a kvaliteta života podjednaka kao što bi bila u Hrvatskoj. U Hrvatsku bi ga privukla dobra poslovna ponuda i promjena društvenih odnosa.

Sažetak i zaključak

Tijekom posljednjih mjeseci demografske teme gotovo redovito nalaze svoje mjesto u medijskom prostoru što nije neobično uzevši u obzir razmjere problema s kojima se Hrvatska susreće. Demografska politika i politika regionalnog razvoja na neki način dijele slične probleme i sudbinu odnosno zbog svog multidisciplinarnog karaktera teško mogu biti uspješne dok postoje oštre podjele među sektorima, a međuinstitucionalna suradnja nije razvijena u dovoljnoj mjeri. Osim toga, osmišljavanje ovih politika nije dio EU poslova pa ova područja mogu patiti i od svojevrsnog gubitka kadra koji prelazi na bolje plaćena radna mjesta. To su bili motivi zbog kojih je u razdoblju od 22. ožujka do 7. travnja 2018. godine provedena Demografska anketa Mrežne stranice Regionalni razvoj – javni dokumenti (<https://regionalni.weebly.com>). Broj sudionika koji je sudjelovao u popunjavanju upitnika nije velik (**108**), ali vrijedi naglasiti da su oni **uglavnom obrazovani mladi ljudi koji bi u budućnosti željeli postati roditelji**, a i do sada su predstavljanja istraživanja s malim brojem sudionika kao i pojedinačna iskustva. Uz uobičajena pitanja, cilj je bio dobiti i odgovore o **moogućim rješenjima** problema jer demografska politika traži puno osobniji angažman građana nego neke druge, a rješenja iz drugih zemalja ne mogu se uvijek učinkovito preslikati u drugi sustav. Unutar upitnika sudionici su ocjenjivali i točnost nekih pomalo kontroverznih stavova koji se pojavljuju u javnom prostoru. *Je li plaća od 4.000 kuna dobra plaća; je li Zavod pun osoba koje zapravo ne žele raditi; je li demografska politika isključivo odgovornost političara; treba li ulagati javni novac u projekt kojim se otvaraju povremena, nestabilna i nekvalitetna radna mjesta; treba li smanjiti ulaganja u organizacije civilnog društva* bile su samo neke od tema koje su se našle unutar njega.

Dobiveni rezultati donekle su slični onima koji su se do sada već prezentirali u javnosti, bilo na pojedinačnim primjerima ili kao rezultati složenijih istraživanja. Sudionici su **loše ocijenili trenutnu demografsku politiku**, kao i funkcioniranje državne i javne uprave u cjelini. Vjeruju da je demografsko stanje zaista loše, da Hrvatskoj nedostaju dugoročne politike pa se uglavnom provode samo privremene mjere te da dječji doplatok i jednokratna naknada rijetko koga mogu motivirati na odluku da ima još jedno dijete. Kad je riječ o odlascima u inozemstvo najčešće spominjani faktor bila je **negativna društvena klima**, a slijede razlozi vezani uz **zapošljavanje** (ili je riječ o boljoj prilici u inozemstvu ili u Hrvatskoj ne mogu pronaći odgovarajuće zaposlenje). Donekle je utješno da samo mali broj aktivno radi na odlasku iz domovine odnosno informira se o mogućnostima, ali mnogi su zainteresirani za takvu mogućnost. Sudionici demografsku politiku

vide kao puno širu nego što se danas provodi, a dio odgovornosti za njezino oblikovanje vide i na znanstvenicima plaćenim iz javnih sredstava, ali i aktivnosti samih građana.

Kritike su uputili i na račun poslodavaca i plaća. Izjava *Neisplatu plaća radnicima trebalo bi puno strože kažnjavati* dobila je najvišu razinu suglasnosti od svih navedenih u upitniku. Uglavnom su se složili oko toga da poduzetnicima treba potpora oko administrativno-pravnih obveza, ali ostali su neutralni kad je u pitanju mogućnost povećanja plaća uz postojeće namete. Velika većina ih plaću od 4.000 kuna ne smatra dobrom plaćom. Nisu bili pretjerano kritični prema nezaposlenima te vjeruju da treba dobro provjeriti zašto netko ne može ili ne želi prihvatiti neki posao prije nego ga se proglasi neradnikom. Pretežno su se složili i s time da **razvoj turizma uglavnom znači poticanje povremenih, nisko plaćenih poslova** koje malo tko želi raditi kao i da **javni novac ne bi trebalo ulagati** u projekte kojima se stvaraju **povremena, nestabilna ili nekvalitetna radna mjesta**. Sudeći po ovome, država bi trebala početi ozbiljno razmišljati o daljnjem pravcu razvoja i ulaganja jer očito postoje značajne razlike između radnih mjesta u koja ulaže i onih koja građani u budućnosti žele.

Sudionici smatraju da državni i javni službenici nisu motivirani kvalitetno raditi svoj posao jer nagrada i kazni praktički nema, ali nisu skloni sami slati prigovore i pohvale na njihov rad. Izrazito su se složili s izjavama da državne institucije ne surađuju dovoljno pa zato rješavanje problema dugo traje, ali i da mediji plasiranjem negativnih tema doprinose općem raspoloženju. Iako se u javnosti često može naići na prijedloge da novac za demografsku obnovu treba uzeti od organizacija civilnog društva, sudionici su ostali neutralni po pitanju neselektivnog smanjivanja sredstava kojima se one financiraju. Mnogi bi broj gradova i općina značajno smanjili, a vjeruju i da u 21. stoljeću svaki građanin Hrvatske treba imati pravo na smještaj i hranu. Povijesnih i svjetonazorskih tema im je, kao što se moglo i očekivati, previše.

Pomalo neočekivano, kad su trebali odrediti koji su im uvjeti važni da bi **radno mjesto smatrali kvalitetnim** sudionici su na uvjerljivo prvo mjesto stavili **Kvalitetnu komunikaciju s kolegama i nadređenima**, a zatim **Zaštitu od diskriminacije** te **Ugovor na neodređeno vrijeme**. *Iznos plaće* našao se tek negdje na sredini ljestvice, dok su pogodnosti koje poslodavci obično nude poput službenih mobitela, računala ili ugleda tvrtke potencijalnim zaposlenicima najmanje zanimljivi. Za one koji imaju djecu vrlo važnom pokazala se i mogućnost **fleksibilnog radnog vremena**. Iako iznos plaće ne treba odbaciti kao važan ili čak eliminacijski faktor za prihvaćanje nekog radnog mjesta, prema ovim rezultatima dalo bi se zaključiti da postoji određeno nerazumijevanje između

poslodavaca i posloprimaca te da barem dio poslodavaca, unatoč trenutnim nametima, ima određeni prostor za prilagodbu potrebama radne snage i njezino zadržavanje, a time bi sebi osigurali dugoročno poslovanje.

Kod pitanja što bi ih potaknulo da imaju više djece i za koje mjere oni smatraju da bi imale najbolji učinak na demografski oporavak na vrh su isplivale one vezane za **isplatu pune plaće za cijelo razdoblje roditeljskog dopusta** (uz iznimku za vrlo visoke plaće) te **mjere vezane za stanovanje**. Izgradnja vrlo povoljnih stambenih jedinica za mlade pojedince i parove te davanje u dugoročan najam uz mogućnost otkupa te Ponovno uvođenje oslobođenja od poreza na nekretnine za kupnju prvog stana ili kuće (koje je bilo daleko šira i pouzdanija mjera od današnjih subvencija) zauzeli su prva dva mjesta na listi mjera koje bi za demografski oporavak odabrali sudionici ove ankete. Očito je da mladi ljudi koji žele postati roditelji danas imaju ozbiljnih problema s rješavanjem stambenog pitanja – manje i povoljnije stambene jedinice rijetko se grade i često brzo prodaju onima koji ih namjeravaju koristiti za iznajmljivanje, a mlade osobe koje često rade prekarne ili slabo plaćene poslove uopće nemaju kreditnu sposobnost koja bi im omogućila da dođu do prve kuće ili stana. S obzirom na to da se način života značajno promijenio i roditeljstvo predstavlja veliku razinu odgovornosti, to znači da mnogi od njih odgađaju svoj život i zasnivanje obitelji. **Na osobnu odluku** da imaju (još jedno) dijete najviše bi ih potaknulo **fleksibilnije radno vrijeme**, a slijede **isplata pune plaće za cijelo razdoblje roditeljskog dopusta**, mogućnost povoljne **kupnje ili najma stambenog prostora** te pronalazak **boljeg radnog mjesta**. Zanimljivo je da iako bi mnogi za sebe osobno smatrali poticajnom **isplatu visoke jednokratne naknade za svako rođeno dijete** (npr. 50.000 ili više), kad bi sami birali demografske mjere ne bi bili osobito skloni njezinom uvođenju pa se našla tek na 13. od 16 mjesta. **Kvalitetniji zdravstveni sustav** te **proširenje kapaciteta za skrb o predškolskoj djeci** također su izdvajali kao važne za demografsku sliku.

Jedan od izazova kojim se ova anketa nije mogla detaljnije pozabaviti jer je rađena od strane neovisnog izrađivača je i gdje osigurati novac za mjere koje bi pomogle demografskoj obnovi. Određena sredstva svakako postoje na državnoj razini pitanje je samo usmjeravaju li se na pravi način ili se i dalje čeka da gospodarski rast riješi demografske probleme što se ne mora nužno dogoditi, osobito ako se taj rast temelji na nisko plaćenim i nesigurnim radnim mjestima. Iako je kvalitetnija demografska politika na državnoj razini svakako potrebna, nikako ne treba isključiti mogućnost da se županije, gradovi i općine koji to mogu aktivnije uključe. Neki od njih su to do određene mjere već i učinili, a zaključci ankete mogu im pomoći u traženju inspiracije za nove mjere ili provedbi vlastitog sličnog istraživanja o potrebama građana. Sudionici ove ankete svakako

pokazuju da u Hrvatskoj postoje konstruktivni ljudi koji su sposobni kritički razmišljati, prioritzirati rješenja i ne povode se lako za svakom izjavom koja se pojavi u javnom prostoru.

Na kraju hvala svima koji su izdvojili svoje vrijeme i popunili upitnik.

Ova analiza, kao i svi materijali objavljeni u okviru mrežne stranice <https://regionalni.weebly.com> mogu se koristiti kao "javno dobro", bez naknade i posebne suglasnosti autora, u nekomercijalne i u komercijalne svrhe te uz mogućnost obrade prema vlastitim potrebama.

Božica Horvat, autorica i administratorica
stranice <https://regionalni.weebly.com>
U Zagrebu, 2. svibnja 2018. godine

Prilozi:

1. Obrazac Demografske ankete
2. Ocjene svih tvrdnji u upitniku